

De uw jeugd vernieuwt
als die van een arend

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

KERK: UNIE EN COMMUNIE

Onze Nederlandse Geloofsbelijdenis uit 1561 wijdt zes van haar 37 artikelen aan de kerk (artt. 27 t/m 32). Die brede aandacht laat zich verklaren uit de ingrijpende heroriëntering, waartoe de kerken van de Reformatie waren geroepen na de breuk met het pauselijke systeem.

Nog steeds zijn de gereformeerde kerken bezig na te denken over eigen aard, roeping en plaats in deze wereld. Dat pleit niet tegen, maar voor die kerken. Begrijpelijkerwijs speelt bij dat nadenken ook de Nederlandse Geloofsbelijdenis (NGB) een belangrijke rol.

Soms kan men de opmerking vernemen, dat de formuleringen van de NGB onduidelijk en ongenoegzaam zijn voor ons – gelet op de problemen waarmee wij in onze eeuw geconfronteerd worden. De één bepleit een vervanging, de ander een uitbreiding van de overgeleverde confessie-taal, terwijl een derde verbetering zoekt in de richting van correctie en modernisering. Intussen wordt meer dan eens de indruk gewekt, dat de conversatie zichzelf vastwerkt en in een 'herhaling van zetten' dreigt vast te lopen.

Tegen deze achtergrond staan de vier hoofdartikelen, die vandaag en de komende weken aandacht vragen voor kwesties rondom de leer over de kerk.

Wij hopen mogelijkheden te ontvangen om te zijner tijd een vervolg van deze korte reeks te kunnen publiceren.

De nu volgende vier artikelen hebben geen andere bedoeling dan het samen 'lezen wat er staat'.

HOOFDARTIKEL

Kerk: unie en communie

C. Trimp

UIT DE SCHRIFT

Gods wet en de verlossing van zijn volk

A.P. Feijen

KERKELIJK LEVEN

Derde Internationale Conferentie van Gereformeerde Kerken II

DRIESTARREN

W.G. de Vries

MISSIOLOGIE

Bruggen van begrip II

H. Venema

Synode-indrukken IX

B. Luiten

BBOEKBESPREKING

Het hoge belang van de prediking

PERSSCHOUW

W.G. de Vries

UIT DE KERKEN

De kerk is een vergadering van 'gelovigen'

De eerste twee zinnen van artikel 27 NGB bieden ons een omschrijving van de aard en het wezen van de kerk. Samen vormen zij een soort 'definitie'.

Terwijl de Heidelbergse Catechismus (HC) in antwoord 54 onze geloofsaandacht richt op de voortdurende activiteit van Christus in het vergaderen, beschermen en onderhouden van zijn kerk, kiest de NGB een andere ingang.

Beide benaderingen hebben haar eigen recht; samen geven zij ons voortreffelijke steun in ons nadenken over en belijden van de 'katholieke' (of 'algemene') kerk.

In dit artikel willen wij de inhoud van de tweede zin van artikel 27 overwegen.

Onze belijdenis vraagt nadrukkelijk aandacht voor het feit, dat de kerk een vergadering is van 'gelovigen' – mensen die het 'ware geloof' hebben ontvangen van de Heilige Geest.

De kerk wordt getypeerd door de aanwezigheid van deze mensen. Niet het feit dat er ambtsdragers zijn is het doorslaggevende kenmerk van de kerk.

Evenmin het feit dat er gepreekt wordt, bewijst de presentie van de kerk. Artikel 27 vraagt aandacht voor een ander feit: er wordt *geloof* op aarde gevonden. Het evangelie van Christus wordt gepreekt én geloofd.

Deze boodschap wil Guido de Brès ons doorgeven. Hij vat daarin samen het onderricht dat hij uit de Schrift heeft opgevangen door bemiddeling van Luther, Melancthon en Calvijn.

In de fundamentele Lutherse belijdenis, de *Augsburgse Confessie van 1530*, staat in artikel 8: de kerk is eigenlijk de vergadering van heiligen en echte gelovigen. Calvijn schrijft: 'Want op geen enkele wijze moeten wij eraan twijfelen, dat overal waar we zien dat Gods Woord zuiver gepredikt en gehoord wordt en

de sacramenten naar Christus' instelling bediend worden, een kerk van God is'. 'Want de Here erkent nergens iets als het zijne, dan waar zijn Woord gehoord en nauwkeurig in acht genomen wordt' (*Institutie IV, 1,9 en 2,3*).

Al eerder had De Brès over de aard van dit (ware) geloof geschreven. Nadat hij in artikel 20 NGB het grote werk van Christus' offergang voor ons (verzoening door voldoening) onder woorden had gebracht, schreef hij in artikel 21: 'Wij geloven dat de Heilige Geest, om ons ware kennis van deze grote verborgenheid te doen verwerven, in ons hart waar geloof ontsteekt...'

Waar geloof terwille van ware kennis ontsteken – dat is het typische werk van de Heilige Geest. Daarbij wordt o.m. verwezen naar 1 Kor. 2 : 12: 'Wij nu hebben niet de geest der wereld ontvangen, maar de Geest uit God, opdat wij zouden weten, wat ons door God in genade geschonken is' (vgl. ook Ef. 1 : 17, 18).

Vanwaar deze nadruk op 'geloof'?

Het antwoord is niet moeilijk: 'geloof' is de liefdesband met Christus.

Artikel 22 zegt dat zo: 'waar geloof, dat Jezus Christus met al zijn verdiensten omhelst, Hem zich toeëigent en niets meer buiten Hem zoekt'.

Hier wordt prachtige taal gesproken; het is de taal van de liefde!

Er staat zelfs, dat een echte gelovige een mens is die Jezus Christus bezit en in Hem *al zijn heil* heeft. Want het geloof is het middel waarmee wij Christus, onze gerechtigheid, omhelzen en dat ons met Hem in de gemeenschap van al zijn schatten en gaven houdt.

Dit ware geloof maakt andere, nieuwe mensen van ons en het doet ons leven in een nieuw leven ('wedergeboorte') – zoals het begin van artikel 24 zegt.

Met deze taal in de oren luisteren wij naar dat begin van artikel 27 NGB.

Het is het evangelie van de rechtvaardiging door het bloed van Christus en van de heiliging door de Geest van Christus, dat de kerkleden te voorschijn riep en hun leven typeert.

Dat spreekt artikel 27 dan ook uitdrukkelijk uit: de gelovigen 'die al hun heil verwachten van Jezus Christus, gewassen zijn door zijn bloed, geheiligd en verzegeld door de Heilige Geest'.

Het leven van de gelovigen wordt volledig bepaald door hun gemeenschap met Christus. Van Hem verwachten zij al hun heil, want in Hem is al dat heil.

Het bloed van Christus heeft hen gereinigd en bevrijd van de heerschappij van de zonde en de Geest van Christus maakt hun leven nieuw. Hij schenkt hun de zekerheid van het geloof en waarborgt de bekroning van de strijd van de Geest tegen het 'vlees', dat in de gelovigen overgebleven is.

Ook hier bewijst de opsteller van de NGB zich een goede leerling van Calvijn.

KERNREDACTIE:

DR. W.G. M. VRIES (eindred.), DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP, PROF. DR. M. TE VELDE

OVERIGE REDACTIELEDEN:

DRS. R. TER BEEK, DRS. B. LUITEN, PROF. DR. C.J. DE RUIJTER, DRS. H. VELDMAN, PROF. DR. K. VEIJUNG

MEDEWERKERS

J.J.D. BAAS, DRS. J. ABOERSEMA, J.M. DE JONG, DRS. J. SMELIK

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:

De Reformatie, Postbus 24,8260 AA te Kampen

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V., Postrekening 406040 t.n.v., De Reformatie, Goes, Postbus 25.4460 AA Goes. Td. (01 100) 15591.

ABONNEMENT

f 84,75 per jaar f 45,25 per halfjaar studenten f 69,25 per jaar (binnenland)

Buitenland: f 143,50 per jaar (zeepost)

Een abonnement kan per maand ingaan, maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee maanden voor het verstrijken van de betalingstermijn

Losse nummers f 1,85 (excl. porto).

De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij de Stichting Bralectah Td. (052 10) 15946

ADVERTENTIES:

Prijs: f 0,63 per mm. Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen

ISSN 0165-5191

Twee citaten:

'Nu zal de juiste bepaling van het geloof voor ons vaststaan, indien wij zeggen, dat het is een vaste en zekere kennis van Gods welwillendheid jegens ons, welke gegrond is op de waarheid van zijn genadige belofte in Christus, door de Heilige Geest aan ons verstand wordt geopenbaard en in ons hart wordt verzegeld' (Inst. III, 2,7).

De uitverkorenen van God 'zijn allen in Christus zo verbonden, dat ze, evenals ze aan één Hoofd hangen, zo ook als het ware tot één lichaam saamgroeien, door zulk een verbinding met elkaar saamhangend als de leden van eenzelfde lichaam; in waarheid één geworden, daar ze door één geloof, hoop en liefde en door dezelfde Geest Gods tesamen leven, geroepen niet alleen tot dezelfde erfenis van het eeuwige leven, maar ook tot de gemeenschap aan de ene God en Christus' (Inst. IV, 1,2).

Het is de taal van de *doop* die ons in al deze prachtige woorden tegenklinkt. Niemand wordt lid van de kerk of hij krijgt deze taal mee; artikel 34 NGB legt ons dat in treffende formules uit. Ieder die aan deze typering van de gelovigen – de leden van de kerk – goede aandacht geeft, verneemt nu reeds door welke prediking de kerk van Christus gekenmerkt wordt: het volle heil in Christus alleen.

Waar deze prediking niet gevonden wordt, wordt de Heilige Geest tegengestaan en bedroefd. Want de Geest van Christus wil het geloof in Christus, de enige Verlosser, werken door de verkondiging en deze prediking garanderen door de doop. Zo alleen kan de kerk een zaak zijn van '*unie met Christus*'.

'Ware' gelovigen

Het valt op dat onze belijdenis met nadruk spreekt over 'ware' kennis, 'waar' geloof en 'ware' gelovigen. Straks zal zij, in artikel 29, soortgelijk accent leggen, wanneer het gaat over 'ware' kerk.

Veel mensen zijn wat allergisch geworden voor die uitdrukking 'ware kerk'. Zij horen daarin een kreet van een zelfverzekerd, zelfgenoegzaam christenmens.

'Waar' wordt alsdan opgevat als 'perfect'. Een 'ware gelovige' zou per consequentie een 'volmaakte gelovige' aanduiden. Maar tot de inhoud van het echte geloof behoort nu juist de erkenning van de gebrektheid van de gelovige!

Dat belijden wij b.v. in de Catechismus (antw. 114, 115), in het Avondmaalsformulier en ook in de NGB. Het behoort tot de kenmerken van de christenen die bij de (ware) kerk horen, dat zij door de Geest levenslang iedere dag strijden tegen hun grote zwakheid. Dat belijden wij in artikel 29. 'Ware' gelovigen betekent dus niet 'perfecte' gelovigen. Het wil zeggen: de hier bedoelde personen mogen zich 'gelovigen' noemen. Wanneer zij zich 'gelovigen' noemen, doen zij dat niet ten onrechte.

Het is goed om reeds bij artikel 27 NGB even door te spreken over dat woordje 'waar'. De vraag ligt voor de hand: waarom staat daar zo nadrukkelijk 'ware' gelovigen? En waarom sprak artikel 22 over 'ware' kennis en 'waar' geloof?

De reden is eenvoudig: in deze wereld moet men rekenen

met de realiteit van de *falsificatie*, resp. de *schijn*. Er wordt blijkbaar ook pseudo-geloof gevonden en voor 'waar' geloof verkocht. Hier vindt dus een afgrenzing plaats tegenover ketterij en schijnheiligheid (hypocrisie). De bijbel waarschuwt ons in ruime mate voor die werkelijkheid van de leugen en de schijn. Daarin presenteert zich de vervalsende arbeid van de grote tegenstander van de enige Verlosser.

Er is ware profetie en pseudo-profetie.

Er zijn ware apostelen en schijn-apostelen.

Er zijn ware broeders en valse broeders.

Zo is er ook ware religie en valse religie, echte bekering en schijn-bekering, evenals de realiteit van ware christenen en valse christenen. Wie daaraan voorbijziet, kent de eigenlijke stand van zaken in kerk en wereld niet. Hij kent ook zichzelf niet.

Wij behoren ook op dit punt de bijbelse achtergrond van het spreken van de confessie op te merken. Wij noemen in dit verband ('waar' en 'vals') de volgende teksten:

broeders: Gal. 2 : 4; 2 Kor. 11 : 29;

apostelen: 2 Kor. 11 : 13; Openb. 2 : 2;

leraars: 2 Petr. 2 : 1, vgl. ook 1 Tim. 4 : 2;

getuigen: 1 Kor. 15 : 15; Mt. 15 : 19, 26 : 59; Mk. 14 : 56;

profeten: Mt. 7 : 15, 24 : 11; Hand. 13 : 6; 1 Joh. 4 : 1; Openb. 16 : 19, 19 : 20 en 20 : 10;

Christus: Mt. 24 : 24; Mk. 13 : 22.

De belijdenisgeschriften maken opvallend gebruik van dergelijke terminologie, omdat zij kennelijk de realiteit van de falsificatie, de valsemunterij willen accentueren.¹

In artikel 9 NGB lezen wij over de leer van de Heilige Drieëenheid: Deze leer 'heeft de ware kerk altijd gehandhaafd, van de tijd van de apostelen af tot nu toe, tegenover joden, mohammedanen en valse christenen en ketteren...' En de Catechismus spreekt voortdurend over 'waar geloof' en 'ware bekering' (zie antw. 20, 21, 53, 54, 60, 64, 84, 91 HC en vraag 88 HC, vgl. ook het spreken van de Dordtse Leerregels over de 'ware gelovigen' in V, 12 en 15).

De auteurs hadden de verschrikkelijke gevolgen van de vervalsing voor ogen en zij waarschuwen de kerkleden daarvoor.

Kerkleden moeten hun geloof belijden in een wereld waarin de satan zijn strijd voert tegen God en zijn Gezalfde. Dat is de gevaarlijke leefwereld van de kerk, blijkens (o.m.) Openbaring 12 en 13. Onze vaders in de zestiende eeuw wisten teveel van de macht van de imitatie en het listige spel van de duivel dan dat zij zich als naïeve kinderen lieten misleiden door schoonklinkende woorden en vrome gebaren. Zij waren diep onder de indruk van het feit dat er door de vijand van God onkruid was gezaaid tussen de tarwe. Ook wisten zij dat er wolven in de schaapskooi van Christus kunnen binnendringen, ja zelfs: uit eigen midden opkomen (Hand. 20 : 29, 30; 2 Petr. 2 : 1).

Wanneer dus met nadruk gesproken wordt over 'ware gelovigen' is dat allesbehalve bedoeld als zelf-aanbeveling. Het is integendeel een uiting van reële inschatting van het

wonder van het geloof en van de *macht* van de falsificatie.

'Heilige vergadering'

De kerk van Christus is daar, waar 'ware gelovigen' zijn. Maar overeenkomstig de oude woorden van de Apostolische Geloofsbelijdenis is deze kerk van Christus een 'gemeenschap': de *gemeenschap der heiligen*.

Zij is niet een collectie gelovige individuen, maar een lichaam: iedere gelovige is een lidmaat van dat lichaam en los daarvan kan een lidmaat eenvoudig niet bestaan.

Wij hebben daareven gezien dat het geloof een liefdesband met Christus is. 'Geloof' en 'kerk' laten zich niet denken buiten deze gemeenschap met Christus. Gelovigen hebben alles *in* Hem en verwachten alles *van* Hem.

Deze 'unie' met Christus brengt vanzelf de '*communie*' van de gelovigen met zich mee. Men zou het werk van de Heilige Geest al moeten verscheuren, wanneer men het één wel en het ander niet wil aanvaarden. Ook in die 'vergadering' of 'communie' staan wij oog in oog met het werk van de Heilige Geest. Daarom heet zij ook een '*heilige vergadering*', met verwijzing naar (o.m.) Ef. 4 : 3-6.

Deze unie en communie vertonen zich op 't allermooist in de viering van het heilig avondmaal. Alle kerkelijke activiteiten – van ambtsdragers en gemeenteleden – vinden daar haar oorsprong en worden daar gereinigd en vernieuwd.

Wij nemen dus afstand van de sterke accenten die K. Schilder op grond van de Latijnse vertaling van de NGB heeft gelegd op 'congregatio' en 'coetus'.

Hoewel zakelijk eensgezind met Schilder (Christus' activiteit in de 'congregatio', onze verantwoordelijkheid in de 'coetus') menen wij vanuit het oogpunt van interpretatie een over-accentuering te moeten constateren, die door de woordkeus en woordbetekenis niet gedragen wordt. 'Congregatio' is in de geschriften van de zestiende eeuw synoniem met 'communio'.²

Zo blijkt ons dus, dat in deze ene zin van artikel 27 NGB op de prediking, de doop en het avondmaal van de kerk van Christus wordt gezinspeeld. Die waarneming geeft ons oog voor de zinrijke formulering, waartoe de opsteller van onze confessie in staat bleek.

De kerk is in de gereformeerde confessies van de zestiende eeuw op allerlei manieren omschreven. De gereformeerden in Nederland mogen dankbaar zijn voor déze omschrijving in artikel 27 NGB. Zou er duidelijker omschrijving denkbaar zijn dan deze: de kerk van Christus is de heilige gemeenschap van de ware gelovigen, die al hun heil vinden in en verwachten van Christus?

C. Trimp

¹ Vgl. B. Gassmann, *Ecclesia reformata. Die Kirche in den reformierten Bekenntnisschriften*, Freiburg 1968, 409.

² Vgl. J. Faber, *Essays in Reformed Doctrine*, Neerlandia 1990, 107; E.A.W. Mouissie, *Het onderscheid tussen 'coetus' en 'congregatio' bij prof. dr. K. Schilder (een symbolisch-dogmatisch onderzoek)*. Doctoraal-scriptie Theologische Universiteit, Broederweg 15 te Kampen, 1982; E. Kinder, *Der evangelische Glaube und die Kirche*, Berlin (1958), 2.A., 1960, 80 vv.

GODS WET EN DE VERLOSSING VAN ZIJN VOLK

..aan de overzijde van de Jordaan, in het land van Moab, begon Mozes deze wet te ontvouwen...

Deut. 1 : 5

Veel mensen zetten zich af tegen bepalingen die hen worden opgelegd. 'Ze kunnen zeggen wat ze willen, maar ik ga mijn eigen gang.' Wetten roepen wrevel op. Men is bereid regelgeving te accepteren als het nuttig is. Dat is een egoïstisch motief: ik heb er wat aan.

Gods wet komt van *bovenaf* naar de mens toe. Onze bereidheid om die te accepteren speelt daarbij geen rol; de mens moet de wet van God accepteren. Dat is Gods eis.

Dit geloof strijkt veel mensen tegen de haren in. Toch heeft God met zijn wet het beste voor. We willen in drie Schriftoverdenkingen daar aandacht aan geven. Als je kunt zeggen: 'Wat goed, die wet van God voor ons!', dan betekent dat voor jezelf een extra stimulans voor de naleving ervan; en van eigen enthousiasme kan een oproep uitgaan naar anderen.

'Aan de overzijde van de Jordaan' – daar klinkt heel wat in mee! In de eerste plaats: in het vers hiervoor wordt de overwinning op de koningen **Sihon** en **Og** in herinnering geroepen. Dat was Gods hulp. Vervolgens: ze stonden nu aan de grens van het land en hadden dus veertig jaar woestijn overleefd; zonder Gods verzorging was dat onmogelijk geweest. Daarbij: ze stonden nu in gebied dat al veroverd was. Waar ze stonden en wat ze meegemaakt hadden – het plaatste de hulp van de Here voor de aandacht.

Nu krijgen ze weer de wet te horen. Op dit indrukwekkende moment; niet minder indrukwekkend dan de eerste keer, bij de **Horeb**, toen het gepaard ging met donderslagen en bliksemschichten. **Nu** staat Gods **hulp** op de voorgrond.

Die hulp blijft als ze zich aan de wet zouden houden. 'Opdat het u **wèl** ga', lees je voortdurend in Deuteronomium. Zouden ze de wet van de Here aan hun laars lappen, dan zouden de donderslagen van Gods toom hen treffen.

Maar het kader is: de verlossing en de hulp die de Here telkens heeft gegeven en zal blijven geven. De plaats waar ze nu zijn bevestigt het opschrift van de wet 'de Here, uw God, is de God die u verlost heeft'. Feiten die Gods liefde bewijzen. Zo roept 'de overzijde van de Jordaan' alléén al Gods volk op die liefde van God te beantwoorden; dat doet zijn volk door naar Gods wet te leven. Dan blijft Gods volk: het verlost volk.

A.P. Feijen

DERDE INTERNATIONALE CONFERENTIE VAN GEREFORMEERDE KERKEN II

In ons vorige artikel boden wij een overzicht van het ontstaan en de werkzaamheden van de ICRC. Nu willen we een overzicht geven van de referaten die deze week te Zwolle-Zuid zijn gehouden.

Zending en de toorn van God

Het eerste referaat is op woensdag 1 september uitgesproken door drs. C.J. Haak te Kampen en draagt als titel *Zending en de toorn van God*.

De referent wijst erop dat de zending de moeilijke jaren '70 en '80 heeft overleefd. In deze periode werd het tafereel beheerst door de dialoog met andere godsdiensten en was de slagzin 'zending ga naar huis'.

Maar midden '80 veranderde de situatie. Er gaat immers een enorme uitdaging uit van de veranderingen op het wereldtoneel: secularisatie, herleving van andere godsdiensten, de val van het communisme en de toenemende kloof tussen Noord en Zuid. In deze situatie moet de kerk haar geloofwaardigheid aan de wereld bewijzen. De hele kerk wordt door God gezonden naar de hele wereld met het gehele evangelie. Drs. Haak typeert dit als een *holistische* manier van zendingdrijven.

Zending is niet slechts de taak van zendelingen, maar van alle christenen. De kerk wordt geroepen om de liefde van God gestalte te geven in alle aspecten van het leven.

Nu wil de referent deze ontwikkelingen bezien onder het gezichtspunt, hoe men in deze gedachtengang *aan* de toom en straf van God over de zonde een plaats heeft gegeven. Vandaar de titel van zijn referaat.

Daartoe heeft hij een driedeling gemaakt: 1. de oecumenische beweging, 2. de evangelischen en 3. eigen overtuiging.

De oecumenische beweging

De Wereldraad van Kerken te Vancouver 1983 neemt haar uitgangspunt hierin, dat zonde alleen bestaat in de verwerping van Gods program van redding. God heeft zijn Koninkrijk aan de *armen* beloofd, *aan* hen die nog niet door het evangelie bereikt zijn. En dit loopt uit op algemene redding. Deze armen vormen reeds Gods volk, zonder dat ze Gods Woord belijden of daarop antwoord geven. Schepping en zondeval worden ontkend. De grote zonde is dan ook de verwerping van dit algemene reddingsplan van

God. Het lijden van Christus wordt geïdentificeerd met de onderdrukking van de armen en zwakken door de machtingen. Alle onderdrukten zijn daarom Jezus' volgelingen en delen in de liefde van God. De 'Missio Dei' voor de kerk bestaat daarin dat zij solidair is met de *verdrukten*.

Het comité voor wereldzending en evangelisatie te San Antonio 1989 had als uitgangspunt 'terugkeer naar de levende God'. Maar in *overeenstemming* met wat in Vancouver werd uitgesproken, wordt over zonde en schuld wegens ongeloof niet of nauwelijks gesproken. Nadruk wordt gelegd op Gods onbeperkte liefde voor alle mensen en voor de hele schepping. Daarom mag men geen bekeerlingen maken. Christenen mogen andere mensen niet veroordelen, ze dienen slechts te getuigen. Drs. Haak komt tot de conclusie dat hier een compromis te vinden is tussen oecumenisch en evangelisch denken. De kerk wordt niet door God uit de wereld verkoren, maar is Gods uitverkoren instrument, waardoor Hij naar de wereld toekomt en de mensheid redt.

Handboeken voor zending

Vervolgens wordt kort de inhoud van de *Oecumenische Inleiding in de missiologie* weergegeven, een handboek dat op de meeste universiteiten in Nederland wordt gebruikt. Het is geschreven door auteurs met een rooms-katholieke, Nederlands hervormde en synodaal gereformeerde achtergrond. Het belangrijkste doel van de zending moet volgens hen zijn te komen tot één menselijke gemeenschap. Christenen en andere 'gelovigen' zijn pelgrims op de weg naar God, elkaar over hun ervaringen met God vertellend. Het fundamentele uitgangspunt is 'God met ons', en dat geldt voor iedereen. Menselijke ontrouw kan Gods trouw niet opheffen. Alle religies richten zich op dezelfde God.

De bekende David Bosch heeft een boek geschreven dat wereldwijd aanvaard is als autoriteit op het gebied van de zending. De menswording van Christus betekent Gods participatie in de wereld, die door de kerk moet worden voortgezet. Daarin passen geen dreiging of angst voor de hel. De straf van God is buiten werking gesteld. Er is hoop voor een uiteindelijk volmaakte wereld, maar er is geen plaats voor scheiding tussen de mensen wegens het oordeel van God.

Kerkelijke tucht

Over kerkelijke tucht wordt in de *kringen* van de Wereld-

raad van Kerken niet vaak gesproken. Er worden wel weidse plannen ontwikkeld, maar wie is verantwoordelijk en wie controleert? Het gaat om de eenheid van de kerk, maar de grens tussen kerk en wereld ligt onbeschermd.

De eenheid van het menselijk geslacht staat voorop. Verder zijn de voornaamste doeleinden het deelnemen van vrouwen in de ambten en de open avondmaalsviering.

Kerkmuren moeten afgebroken worden om samen tot sociale actie te kunnen komen. Daarbij zijn alle kerken welkom en wordt geen enkele uitgesloten. Drs. Haak concludeert dat een fundamentele verwerping van de kerkelijke tucht hier aan de orde is, omdat niemand over de religieuze gevoelens van anderen een oordeel mag uitspreken. Dit geldt ook van het standpunt van Bosch: God werkt zijn heil niet in de kerk, maar de onvolmaakte kerk zelf is het voornaamste object van de *Missio Dei*. Verder dient de nadruk vooral te liggen op de plaatselijke kerk, niet om de ware leer te beschermen, maar als een centrum voor sociale acties.

Opvallend is dat het leven van Jezus hier model staat voor de christenen. De kerk dient haar geloofwaardigheid te bewijzen door vrijwillige armoede en zij moet de bijbel lezen vanuit het perspectief van de armen. Deze armen zelf worden niet aangespoord een heilig leven te leiden en alle wraakzucht af te leggen. Integendeel, hun verzet tegen overheidsinstanties vertoont een dopers en revolutionair karakter.

De heiliging van het leven betreft dan ook meer structurele problemen dan het persoonlijk gedrag.

De evangelischen

In deze kringen wordt de bijbel als het onfeilbaar Woord van God aanvaard. Daarvoor mogen we dankbaar zijn. Hun oppositie tegen de Wereldraad van Kerken heeft voor een groot deel ook onze instemming.

Maar hoe staan ze tegenover de straf van God?

Er is een beweging van kerkgroei met moderne technieken. Het succes van de zending wordt afgemeten aan *geïntensifieerde groei*. Omdat een God die te vrezen valt niet plezierig in de oren klinkt, wordt over de toom en de straf van God niet gesproken. Met een verkeerd beroep op Johannes 20 : 21 (Gelijk de Vader Mij gezonden heeft, zend ook Ik u...), schrijft de bekende John Scott: Een kerk die het kruis predikt moet zelf gekenmerkt worden door het kruis. Op dit punt volgt hij de Wereldraad van Kerken inzake de incarnatie: zoals Christus solidair met de wereld was, dient de kerk dit ook te zijn.

Drs. Haak gaat vervolgens enkele officiële geschriften van evangelische conferenties na. Daarin wordt wel gesproken over de straf van God, maar deze richt zich tegen onrecht in de menselijke samenleving, en van besef van schuld als zodanig is geen sprake. Nadruk wordt gelegd op de sociale verantwoordelijkheid van de kerk. Maar Gods verwerping van bewuste ongelovigen komt niet aan de orde.

De meeste evangelischen zijn teleurgesteld over de situatie in de gevestigde kerken vanwege de ongeestelijke levensstijl. Daarom staan ze revivals voor, opwekkingsbe-

wegingen, in plaats van reformatie van deze kerken. Op hun congressen ervaart men de eenheid van het geloof en viert men avondmaal zonder enige beperking. Daarna keert men terug naar de eigen 'denominatie' zonder naar meer kerkelijke eenheid te verlangen. Er is dan ook weinig ruimte voor kerkelijke tucht.

Daarbij komt dat de instelling op massale bekeringen meebrengt dat iemand als **Kraft** de interne stamopvattingen over zonde en ethisch gedrag wil accepteren als maatgevend voor een interim-periode.

De zending moet er dan naar streven om de nieuwe kerkleden te trainen om hun levensgedrag naar het ideale traditionele niveau te brengen. God zou de maatstaf voor het levensgedrag aanpassen aan het begrip van de mensen. Daarom is kerkelijke tucht voor hem onmogelijk.

Wel dienen christenen tegen ketterijen op te staan, maar de wijze waarop de kerk dwalingen dient te weren komt niet uit de verf. Integendeel, men pleit voor een samenwerking in de zending tussen allerlei kerken, waarbij ook Rooms-katholieke en Grieks-orthodoxe kerken welkom zijn, ja zelfs de oecumenische beweging.

Ongetwijfeld zoeken de evangelischen een vroom en heilig leven. Ze leggen daarbij de nadruk op de persoonlijke bekering, vaak met verwerping van de kinderdoop en het zoeken van een volmaakt leven. Deze heiliging van het leven wordt een dynamisch proces genoemd, waarbij psychologische wetten een rol spelen. Dit heilig leven vormt dan een getuigenis naar buiten in woord en daad. Daarbij wordt de kerk de wereld ingezonden ook voor politieke en sociale acties. Want heiligheid is de proef op de som van het evangelie.

Drs. Haak komt tot de conclusie, dat in het evangelisch denken over Gods straf en Gods oordeel over de onheiligheid van de mensheid ontbreken. Het lijkt wel of de boodschap van heiliging slechts aan het adres van de kerk gericht is. Zij dient haar eigen geloofwaardigheid midden in de verkeerde structuren te bewijzen en verder geduld te oefenen tot de Dag van Christus.

Gods straf essentieel onderdeel in de zendingsprediking

Wanneer drs. Haak tot een eigen standpuntbepaling komt, wijst hij er op – zich beperkend tot het Nieuwe Testament – dat bij de prediking aan de heidenen en de opbouw van de kerk, de realiteit van Gods straf nooit vergeten wordt. Het is zelfs een *essentieel* onderdeel van de totale prediking. Te wijzen valt op Johannes 3 : 36: 'Wie in de Zoon gelooft, heeft eeuwig leven; doch wie de Zoon ongehoorzaam is, zal het leven niet zien, maar de toom van God blijft op hem'.

Vervolgens gaat de referent in op de vraag of Gods toom niet in strijd komt met Gods liefde. Met een groot aantal schriftgegevens toont hij dan aan dat Gods toom de keerzijde is van zijn liefde.

Veel van de problemen in de moderne zending gaan terug tot het ontkennen van het goddelijk begin van de geschiedenis en de val van Adam en Eva in het paradijs. Maar

volgens de bijbel liggen alle mensen 'onder de zonde' (Romeinen 3 : 9).

Juist het kruis van Christus openbaart de diepte van Gods toom, maar ook de serieuze wil van God om mensen opnieuw in liefde te aanvaarden. Verder wordt uitgewerkt, hoe deze toom van God zich in heel de wereld manifesteert: a. in niet-christelijke godsdiensten, b. in religieuze afval van zijn volk, c. in ethische afval bij de mensen.

Proclamatie van Gods toorn

Juist om mensen tot bekering op te roepen moet deze toom van God publiek uitgeroepen worden. Immers, zonder proclamatie van Gods toom wordt het goede nieuws van het evangelie goedkoop en oppervlakkig. Het kruis is niet alleen hoogtepunt van Gods liefde, maar ook centrum van de uitbarsting van zijn toom. Daarom is volgens drs. Haak een prediker van het evangelie die Gods toom verzwijgt, als een brandweerman die optreedt wanneer er geen brand is.

Het resultaat van deze proclamatie van Gods toom is dan ook:

a. verharding in ongelof, b. redding door geloof en bekering, c. troost en verwachting, d. overheersing van het perspectief van liefde. Wij werken dit nu niet verder uit en willen nog op het laatste onderdeel van dit referaat wijzen: de kerkelijke tucht.

Juist voor de opbouw van Christus' kerk is kerkelijke tucht nodig.

Achtereenvolgens komen dan aan de orde de kerkelijke tucht in het Nieuwe Testament, ook bij de kerken van de tweede en derde generatie; tucht als een bewijs van liefde; tucht tot behoud van de gemeente; de procedure van de kerkelijke tucht; gevaren bij de uitoefening ervan (met name het gevaar van lauwheid en van legalisme).

Ook wordt een apart onderdeel gewijd aan de vraag, wat onder heiligheid valt te verstaan. Dit houdt geen leven zonder zonde in, maar wel een leven **strijdend** tegen de zonde. Een dergelijk heilig leven is meteen ook een missionair leven. De handhaving van een christelijke levensstijl blijft een serieuze missionaire roeping van de kerk om mensen voor Christus te winnen.

Er zou nog veel meer te vermelden zijn uit dit bondige en overzichtelijke referaat. Maar we moeten eindigen. In kort bestek wordt een duidelijk overzicht gegeven van wat in allerlei kringen om ons heen en wereldwijd over de zendingstaak van de kerk wordt gezegd. Het is de verdienste van drs. Haak dat hij niet alleen allerlei meningen in kaart brengt, maar ook helder laat zien wat Gods Woord zegt over Gods toom, Gods liefde, de prediking van het evangelie en de kerkelijke tucht.

Reformatie van de kerk: de sterkste stimulans voor zending

Een van de conclusies waartoe drs. Haak komt willen we graag onderstrepen, zoals in dit opschrift geformuleerd. De kloof tussen kerk en wereld wordt vaak gemaskeerd door allerlei kerken en instituten. Daarom zal de **gerefor-**

meerde zending moeten oproepen tot ware kerkelijke eenheid in **geloof**. Scheiding van ware belijders in verscheiden kerken is een zonde die de zending hindert. Maar handhaving van een onschriftuurlijke eenheid blokkeert Gods Woord en vernietigt de zending.

Daarom dient de kerk haar boodschap duidelijk te brengen en ook dient zij na te gaan of deze wordt verstaan en geaccepteerd. Daartoe moet ze bij de mensen onderzoek doen of ze al dan niet de belijdenis van het geloof, de doop en het avondmaal aanvaarden. Zending betekent niet alleen zaaien, maar ook begieten, verzorgen, zuiveren, oogsten en niet-oogsten. Maar dan door een heilige kerk, in leven en leer, voor het aangezicht van de levende God. Daarvoor zijn alle kerken in de wereld verantwoordelijk.

Daarom stelt drs. Haak aan het eind van zijn referaat voor dat de ICRC een comité benoemt dat een soort **Internationale Zendingsraad** gaat organiseren.

Profetie vandaag

Op donderdag 2 september sprak prof. N. Wilson uit Ierland over het onderwerp, of de gave van de profetie in het Nieuwe Testament vandaag in het leven van de kerk nog voortgaat.

Hij confronteert zich in zijn referaat met name met de opvattingen van prof. Grudem, discipel van het Westminster Theological Seminary. Deze schreef een boek dat bij veel leiders van de charismatische beweging als standaardwerk dienst doet. Grudem wil een middenpositie innemen tussen de charismatici en de gereformeerde belijders.

Verskil tussen profeten in het OT en het NT

Zijn hoofdstelling is dat er een fundamenteel verschil bestaat tussen de oudtestamentische profetie en de gave van de profetie in het Nieuwe Testament. Voor zijn besef staat de apostolische leer op één lijn met de oudtestamentische profetie. Maar de profeten van het NT staan niet op één lijn met de gezaghebbende apostolische prediking. Zij vertolken op **menselijke** en soms ook **feilbare** wijze wat de Heilige Geest in hun bewustzijn doet opkomen. Hij wil daarmee een gesloten canon niet afwijzen. Gods Woord is eens en voorgoed in de bijbel vastgelegd. Maar hij wil het **voortgaand** gebruik van de profetie niet afwijzen. Mannen en vrouwen mogen in de kerk vandaag de gave van de profetie nog gebruiken. Daarom geeft Grudem in een laatste hoofdstuk aan op welke wijze profetie vandaag kan bestaan en geregeld worden in de plaatselijke kerken. Op deze wijze wil hij de kloof tussen gereformeerden en charismatici overbruggen.

Nu ontvangen volgens Grudem de nieuwtestamentische profeten een lagere plaats dan de profeten van het OT en de apostelen. Zo wil hij ruimte overhouden voor voortgaande profetie, zonder daarmee de autoriteit van de bijbel als gesloten canon aan te tasten.

In dit referaat rekent prof. Wilson hem na en komt op grond van een groot aantal schriftgedeelten tot een geheel andere conclusie. Het is volgens hem niet juist te stellen

dat er nooit een verband wordt gelegd tussen de profeten van het OT en van het NT.

Zo wijst hij op Johannes de Doper, die zonder meer profeet wordt genoemd. In Matteus 10 : 2 en 41 worden apostelen en profeten door Jezus in één adem genoemd. In Matteus 23 wordt gesproken over het zenden van 'meer profeten', die gedood zullen worden en letterlijk staat in vs. 37 'dodende de profeten en stenigende de apostelen'. Ook wijst de referent op Openbaring 16 : 6 en 18 : 24 waar over 'profeten en heiligen' wordt gesproken. En als in Openbaring 22 : 9 sprake is van de apostel Johannes als medebroeder van de profeten, volgt daaruit volgens Wilson, dat hiermee niet alleen oudtestamentische profeten bedoeld zijn. Hij bestrijdt dan ook de stelling dat de profeten in het NT op een lager plan zouden staan dan die van het OT.

Exegetische argumenten

We kunnen in dit artikel niet alle exegetische argumenten doorgeven die in dit referaat ter sprake komen. Op allerlei wijze toont Wilson uit de Schrift aan, dat de scheiding die Grudem maakt tussen profeten in het OT en in het NT om opening te houden voor 'voortgaande profetie' onhoudbaar is. Daarbij komen uiteraard ook die gedeelten uit de brief aan de Korintiërs aan de orde, die rechtstreeks over de gaven van de profetie handelen. Paulus is daar bezig orde te brengen in een chaotische situatie, maar dit betekent niet, zoals Grudem stelt, dat het hier gaat over een 'lagere' vorm van profetie, waarin ook dwalingen kunnen meekomen. Precies zo als bij de profeten van het OT legt Paulus voor de profeten uit het NT een duidelijke maatstaf aan. Maar als zodanig staan ze op één lijn.

Een duidelijk schriftgegeven brengt Wilson naar voren, wanneer hij wijst op Efeze 4 : 11: Christus heeft zowel apostelen als profeten gegeven. Daarbij gaat het niet, zoals Grudem beweert, om 'lokale profeten' die **niet-fundamenteel** zijn en wier geest ook dwalingen kan voortbrengen. In Efeze 2 : 20 wordt dan ook gesproken over het fundament van **apostelen en profeten**. Daarbij gaat het om het gezaghebbende Woord van God. Naast het apostolische getuigenis gebruikte God in de tijd dat het NT nog niet compleet was ook de gave van de profetie. Maar wanneer de canon is afgesloten, mag niets meer aan Gods Woord worden toegevoegd of daarvan afgedaan.

Wilson komt dan ook tot de conclusie dat de voortgaande en aanvullende profetie, die er volgens Grudem tot op deze tijd zou zijn, de gereformeerde leer van de genoegzaamheid van de Heilige Schrift ondermijnt.

We volstaan met deze korte weergave van dit referaat, omdat er zoveel exegetisch materiaal aan de orde komt en uitgesponnen wordt, dat het niet doenlijk is daarvan een compleet overzicht te geven. Daartoe dient men het referaat zelf te bestuderen.

Conclusie

Wel zijn we van overtuiging, dat in de strijd tegen de charismatische beweging die in allerlei landen grote invloed

heeft, dit referaat van prof. Wilson een goede tegenweer biedt.

Daarom eindigen we met de weergave van zijn eigen geformuleerde conclusie.

Grudems werk is gebaseerd op een ongezond exegetisch fundament. Zijn standpunt houdt een dualistisch verstaan van de openbaring in. Er is volgens hem een apostolische, gezaghebbende openbaring voor de hele kerk, en een particuliere openbaring voor groepen van gelovigen voor individuele situaties en behoeften. Dit komt in een onverzoenlijk conflict met wat Gods Woord zelf zegt, dat het genoegzaam is voor alle situaties van het leven. God openbaart zich niet langs twee sporen, het ene publiek en het andere **privé**. Wilson sluit zich aan bij de gereformeerde consensus dat de profetie in de ware bijbelse betekenis is geëindigd. Dus: een gesloten canon!

Catechismus-prediking

Een actuele bijdrage voor deze conferentie komt van prof. dr. N.H. Gootjes te Canada, die op 3 september sprak over catechismus-prediking. Het kan bekend zijn dat lang niet in alle aangesloten en als waarnemers gezonden kerken, de prediking van de catechismus een vast bestanddeel vormt.

Dr. Gootjes wijst daarop meteen al in het begin van zijn referaat. Alleen de kerken met een gereformeerde Nederlandse achtergrond kennen dit gebruik, maar de kerken met een presbyteriaanse Engelse, Schotse achtergrond kennen dit niet. Daarom is het goed dat hierover op deze conferentie wordt doorgesproken.

De referent geeft dan weer wat Ph. Schaff over het ontstaan van de catechismus-prediking heeft geschreven. Deze was nl. een bewonderaar van de Heidelbergse Catechismus en wijdt daaraan een van de grootste paragrafen van zijn boek over *The creeds of Christendom*. Daarbij plaatst dr. Gootjes **kritische** opmerkingen, die we hier niet allemaal zullen weergeven. Belangrijk is de conclusie waartoe hij komt: de HC was bedoeld om te worden onderwezen op de school en om te worden gepreekt in de kerk.

Calvijn

Volgens Schaff gaat de indeling in 52 Zondagen van de HC terug op Calvijn. Calvijns Catechismus werd elke zondag als preekstof gebruikt. Dit laatste is volgens de referent juist, het eerste niet geheel juist. Calvijn schreef namelijk twee Catechismi, van welke een na zijn terugkeer naar Genève, die dezelfde vorm heeft als de HC: vraag en antwoord. Daarvan heeft de Franse editie in de voetnoten een indeling in zondagen. Maar dan in 55 zondagen. Waarom dit aantal? Wel, het onderricht in de Catechismus vond niet in de week, maar 's zondags plaats. Daarbij was de kerkdienst zelf een onderwijs in de Catechismus. Tijdens de dienst moesten de leerlingen de Catechismus opzeggen en vragen beantwoorden. Maar nergens is een voorschrift te vinden dat de Catechismus binnen een jaar moest worden behandeld. Dat is een ver-

schil tussen Genève en Heidelberg. Maar de prediking van de Catechismus was een algemene gewoonte bij de kerken van de Reformatie.

De prediking van de Catechismus is al bij Luther te vinden. Hij kreeg immers te maken met vroegere priesters die nu moesten preken. En daar waren ze niet voor opgeleid. Daarom bewerkte hij eigen preken over de Tien Geboden, het Apostolicum en het Onze Vader en de sacramenten, en publiceerde deze onder de titel 'Grote Catechismus'. Deze was bedoeld als een model voor de prediking. Elke zondag, vroeg in de morgen, moest hieruit gepreekt worden. In onderscheid met Genève vond er nog een apart onderricht van de Catechismus voor jongere leden plaats. Maar de prediking van de Catechismus verdween al gauw uit de Lutherse kerken.

Ook in de kring van de Zwitserse Hervorming kreeg de prediking over de voornaamste artikelen van het geloof een plaats in de middagdienst.

Dr. Gootjes komt tot de conclusie, dat in de drie stromen van de Reformatie de **prediking** van de Catechismus op het vasteland van Europa een vaste vorm gekregen heeft. Daarbij vormden Engeland en Schotland een uitzondering.

Uitvinding van de Reformatie?

Was nu de prediking uit de Catechismus een uitvinding van de grote Reformatie? Volgens Luther zou dit in geen duizend jaar hebben plaatsgevonden. In het algemeen is dit juist. Toch kan worden aangetoond, dat tijdens de Middeleeuwen de noodzaak van Catechismusprediking erkend werd.

In de Nederlanden werden eind 13e eeuw de priesters geïnstrueerd om elke zondag uitleg te geven van het Onze Vader en het Apostolicum, en eens per maand van de Tien Geboden en de zeven sacramenten. Enkele jaren later werd dit ook in Engeland ingesteld. Al eerder, rond **800**, werd nadruk gelegd op de Catechismusprediking. Ook in de patristische periode zijn preken met catechetisch onderricht te vinden. Zo preekte Augustinus over de Geloofsbelijdenis en de **Tien Geboden**.

Dr. Gootjes komt tot de conclusie: Catechismusonderricht als onderricht in de fundamentele leerstukken van de christelijke religie, is zo oud als de christenheid.

Catechismusprediking in Nederland

De referent geeft een overzicht van de prediking van de Catechismus in Nederland vóór het samenkomen van de Dordtse Synode van **1618/19**. Zo bepaalde het Convent van Wezel in 1568 dat alles in het werk moest worden gesteld om de **kinderen** niet alleen de Catechismus te laten opzeggen, maar ook om deze te verstaan. Daartoe moesten ze gedurende de eredienst worden ondervraagd. We kunnen deze ontwikkelingen niet in detail doorgeven. Wel moet vermeld worden dat er ook weerstand tegen de **Catechismusprediking** rees. Ze genoot niet veel populariteit. De mensen waren gewend de zondagmiddag voor eigen plezier te gebruiken. Ook werd gezegd: het is slechts

een menselijk geschrift, omdat met name van Arminiaanse zijde bezwaar tegen de inhoud bestond. Vandaar de discussies op de Dordtse synode over deze zaak.

Opmerkelijk is het dat de prediking van de Catechismus op deze internationale synode niet als een slechts Nederlandse zaak werd gezien. Dr. Gootjes voert dan een groot aantal theologen uit andere landen aan om dit te bewijzen. Allen blijken voorstander te zijn van de regelmatige prediking uit de Catechismus. De synode besloot dan ook, dat het de taak van de predikanten was in de middagdienst uit de Catechismus te preken.

De slotconclusie van de referent is: Het valt te noteren dat in de tijd **van** de Dordtse Synode de hele gereformeerde wereld met de **Catechismusprediking** instemde, en die ook in praktijk bracht.

De referent deelt mee, op de conferentie te Zwolle, enkele opmerkingen te zullen maken over het belang van de Catechismusprediking, naast de prediking over teksten uit de bijbel.

Hij sprak op de conferentie dan ook in de plenaire zitting speciaal over dit onderwerp, zijn hier weergegeven referaat word ter zitting uitgedeeld.

W.G. de Vries

Doordat fr zittingsduur van de ICRC is ingekort klopt helaas het rooster, opgenomen in het vorig nummer van ons blad, niet meer geheel. De conferentie is op donderdagavond 9 september gesloten.

****.* Dr. H. Venema en de leer van de uitverkiezing (1)***

In ons blad van 16 mei 1992 besprak ik onder 'Kerkelijk Leven' een boek van dr. H. Venema *Uitverkiezing, hoe en wanneer?* Daarin betoogt hij onder meer dat God de zondeval niet heeft voorzien. Voor Hem kwam deze onverwacht. Toen dit tot zijn teleurstelling gebeurde heeft Hij maatregelen ter verlossing genomen. Daarbij was Hij niet afhankelijk van de menselijke goede wil, maar grijpt Hij verkiezend in en hoeft niet te wachten of de mens zo vriendelijk is te geloven. Nee, Hij verkiest daartoe zondaren in Christus in deze tijd.

Tegelijk leert hij ook de mogelijkheid van de afval der heiligen. Dat zijn volgens hem gelovige mensen voor wie Christus gestorven is.

Ik kwam in mijn bespreking van dit boek tot de conclusie dat dr. Venema op meer dan één punt afwijkt van de gereformeerde belijdenis. Hij zegt dat zelf ook uitdrukkelijk: 'De Dordtse Leerregels hebben de basis van Gods openbaring verlaten', wanneer ze leren dat de uitverkiezing een onveranderlijk voornemen van God is, waardoor Hij uit het gevallen menselijk geslacht een vast en groot aantal mensen in Christus tot heil heeft uitgekozen vóór de grondlegging der wereld'.

We hebben tegelijk met erkentelijkheid doorgegeven, dat dr. Venema in zijn boek ook duidelijke karikaturen van de leer van de uitverkiezing heeft bestreden. We hebben ook gewezen op de voorzichtigheid die geboden is bij het spreken over de uitverkiezing. Maar helaas moesten we tegelijk constateren dat dr. Venema zelf ook een karikatuur van de leer van de verwerping – de keerzijde van de verkiezing – heeft gegeven.

We kunnen dit alles niet herhalen. Daarvoor mag ik verwijzen naar het bovenvermelde nummer van ons blad.

Ik kwam tot deze conclusie: 'Dit boek over de verkiezing werd door een hoogbejaarde predikant geschreven, die we als persoon hoogachten en liefhebben. Maar dit neemt niet weg dat het hoge woord eruit moet: hij had dit boek niet mogen schrijven en publiceren. Want hij is van mening dat de gereformeerde belijdenis, met name de Dordtse Leerregels, inzake de belijdenis van Gods eeuwige en genadige verkiezing "de basis van Gods openbaring verlaten heeft". Dus geldt ook voor hem de belofte inzake de Drie Formulieren van Eenheid'. Deze belofte: Voor het geval wij ooit bedenkingen tegen deze leer of een afwijkende mening zouden krijgen, beloven wij dat wij die niet openlijk noch anderszins zullen uiteenzetten, leren of verdedigen, hetzij mondeling of schriftelijk... Dat heeft dr. Venema helaas wel gedaan.

Daarom stelden we aan het eind van onze bespreking van dit boek de vraag: Wat nu?

Daarop is van de zijde van de raad van de Gereformeerde Kerk te Roodeschool, van welke kerk dr. Venema emeritus-predikant is, een antwoord gekomen, dat we hier doorgeven.

*** * Dr. H. Venema en de leer van de uitverkiezing (2)**

In een openbare brief heeft de Raad van de Gereformeerde Kerk te Roodeschool de navolgende verklaring aan alle zusterkerken in Nederland gezonden:

Aan de raad van de gereformeerde kerk zoals op de envelop vermeld.

Weleerwaarde en eerwaarde broeders. De raad van de gereformeerde kerk te Roodeschool wil u op de hoogte brengen van zijn oordeel over en zijn handelwijze met betrekking tot het boek 'Uitverkiezing? Jazeker! Maar hoe?' Vorig jaar verschenen van de hand van zijn emeritus-predikant ds. H. Venema te Winsum.

De raad heeft met gemengde gevoelens kennis genomen van de inhoud van dit boek. Enerzijds heeft hij waardering, anderzijds komt hij tot de conclusie dat hij over bepaalde gedeelten van het boek zijn veroordeling moet uitspreken.

Het boek handelt voornamelijk over God, wie Hij is en wat Hij doet. Ds. Venema spreekt over God als de God, die alwetend is, doordat Hij alles ziet en waarneemt. De almacht van God blijkt daaruit, dat Hij de uiteindelijke overwinnaar is. Maar er gebeuren dingen, die God niet van tevoren weet en waar Hij ook geen invloed op heeft. Ds. Venema ontkent voorts nadrukkelijk de uitverkiezing van voor de grondlegging van de wereld. Dat is de inzet van zijn boek. God kiest alleen in de tijd.

De raad heeft geconstateerd, dat er bij ds. Venema sprake is van verwerping van de leer van de verkiezing van eeuwigheid. De raad oordeelt dat hij daarmee in strijd komt met Schrift en belijdenis. Bovendien heeft ds. Venema door het bovengenoemde boek te publiceren, gehandeld in strijd met het ondertekeningsformulier.

Eén en andermaal heeft de raad met ds. Venema gesproken met name over die passages uit de Schrift en de belijdenis, die hem tot andere gedachten hadden kunnen en moeten brengen. De raad noemt uit de Schrift Ef. 1 : 3-14 en uit de belijdenis N.G.B. art. 16 en D.L. 1,6 en 7, waar duidelijk sprake is van verkiezing van eeuwigheid.

Ds. Venema heeft zich door het vermaan van de raad niet laten overtuigen. Tot op heden heeft hij de bewuste passages uit zijn boek niet teruggedragen. De raad heeft zijn oordeel besproken met de raad van de gereformeerde kerk te Winsum-Obergum. Daarna heeft de raad zijn oordeel voorgelegd aan de classis Warffum, die in haar vergadering van 12 mei 1993 ermee instemde. Wat betreft de verdere handelwijze kiest de raad met instemming van de classis Warffum en de deputaten ad art. 49 K.O. van de P.S. Groningen voor de volgende weg, die weliswaar niet in de K.O. terug te vinden is, maar die naar de overtuiging van de raad goed te verdedigen is. De raad wil, gelet op de hoge leeftijd van ds. Venema (hij werd in 1909 geboren) en vooral gezien het feit, dat hij geen ambtelijk werk meer doet (hij gaat bijvoorbeeld niet meer in de erediensten voor) geen verdere kerkrechtelijke stappen ondernemen, maar het laten bij deze verklaring van veroordeling, mits ds. Venema zich in woord of geschrift onthoudt van een verder uitdragen van zijn hier veroordeelde visie. Het stemt de raad verdrietig u van deze zaak op de hoogte te moeten stellen, temeer daar het een broeder betreft, die de kerken jarenlang heeft gediend en de intentie heeft op te komen voor de naam van de Here.

De raad van de gereformeerde kerk te Roodeschool meent met deze verklaring de eenheid en de zuiverheid van de leer te bewaken en hoopt u duidelijkheid te hebben verschaft inzake zijn verantwoordelijkheid.

Zijn bede is, dat deze verklaring, die met medeweten van ds. Venema wordt verspreid, zegenrijk mag werken.

A.R. Veldman, praeses

T. Uil, scriba

*** * Dr. H. Venema en de leer van de uitverkiezing (3)**

Het stemt ook ons, met de Raad van de Gereformeerde Kerk te Roodeschool, verdrietig dat deze zaak publiek gemaakt moest worden. We hebben er geen enkele behoefte aan, een collega die dit jaar de hoge leeftijd van 84 jaar hoopt te bereiken aan de kaak te stellen. Maar we kunnen niet ontkennen dat hijzelf publiek de belijdenis van de kerk heeft bestreden. En de kerk heeft een hogere leeftijd en een langere adem dan wij allen.

Het gaat hier om de goede belijdenis van de kerk van alle eeuwen, die vandaag op allerlei wijze aangevallen wordt. Daarvoor moeten persoonlijke gevoeligheden wijken.

Met waardering hebben wij kennis genomen dat deze verklaring met medeweten van ds. Venema zelf wordt verspreid. Daarmee is uiteraard het onjuiste van zijn standpunt en handelwijze niet weggenomen, maar het eert hem dat hij zich tegen deze publikatie niet heeft verzet.

We spreken dan ook de hoop uit dat hij zich verder zal schikken naar de uitspraak van zijn kerkeraad dat hij zich 'in woord of geschrift onthoudt van een verder uitdragen van zijn hier veroordeelde visie'.

W.G. de Vries

BRUGGEN VAN BEGRIIP //

Het belang van de culturele antropologie voor het zendingswerk

In het vorige artikel is geconstateerd dat er in de uitvoering van het zendingswerk vaak sprake is van wederzijds onbegrip, omdat predikers en hoorders behoren tot verschillende culturen. Het gaat bij interculturele zendingen niet slechts over verschil tussen christelijk of heidens leven en denken, want ook overtuigde christenen uit verschillende culturen begrijpen elkaar vaak niet.

In dit tweede artikel kijken we naar onszelf en naar de ander en staan we stil bij de vraag 'Wat is cultuur?'

Wij en de anderen

Eerlijk gezegd ben ik benieuwd naar Uw reactie op het lezen van het verhaal hiernaast. Reageerde U als br. B of als br. A, of nog anders? Vond U het gek, raar, ongepast? Of alleen maar anders, nieuw, vreemd?

Wie voor zijn werk of in de vakantie in het buitenland is, komt heel veel dingen tegen, die anders zijn dan 'bij ons' in Nederland. In eigen land al zien we het anders zijn van Molukkers, Surinamers en Turken. En zijn, binnen Nederland, Friezen al niet heel andere mensen dan Limburgers? In België voelt niemand dan de koning zich Belg: Ieder is Vlaming of **Waal**.² Behoort U tot die toeristen die in het buitenland alleen maar in hun element zijn, als de koffie goed is en de aardappelen **kruimig**?³ Die overal houvast zoeken aan zaken, die net zo zijn als 'thuis'?⁴ Die zich diep vernederd voelen als iemand de tong tegen hen uitsteekt, helemaal niet om te vernederen, maar alleen om te groeten (zoals gebruikelijk in Tibet)? Of die angstig op de vlucht slaan, als iemand de vuist tegen hen balt, niet uit boosheid, maar – opnieuw – alleen maar om gedag te zeggen (zoals gebruikelijk in Nigeria)? Of bent U iemand, die zich gemakkelijk aanpast en juist geniet van al dat andere, maar die toch wel blij is, wanneer hij weer terugkomt in zijn vertrouwde omgeving? Laten we

Rare fratsen?

Een kerkeraadsvergadering in een nieuw kerkgebouw ergens in Nederland. De consistorie is, voor de verandering, ingericht naar Dani-model¹: Een lege ruimte; geen tafels en stoelen; op de vloer een laag schoon, droog gras. De broeders ambtsdragers hebben zich net, naar het voorbeeld van de praeses, aarzelend in een kring op de grond laten zakken. De één klopt de grassprietten van zijn jasje, een ander probeert angstvallig de plooi in zijn broek te houden; een derde kijkt achter zich, maar de muur is te ver weg om als rugleuning te kunnen dienen.

Meteen na de opening van de vergadering, het is bij de vaststelling van de agenda, komt de notulist met een kwestie van orde: 'Praeses, hoe moet ik hier notulen schrijven?' Het antwoord van de praeses is duidelijk: 'Legt u toch het notulenboek op uw knieën. Dat gaat toch best?' Dat gaat inderdaad vijf minuten goed. Dan legt de notulist het boek op de grond en gaat er op de knieën voor liggen. Maar ook dat is geen ideale schrijfhouding. Dus toch maar weer het boek op de knieën. De broeders gaan om de paar minuten verzitten. De één strekt zijn benen, een ander drukt zijn vuisten onder in zijn rug; een derde doet nekspieroefeningen; een vierde zit voortdurend zijn kleren af te kloppen. Een onhoudbare situatie. Al gauw staat de eerste kreunend op, meteen gevolgd door een paar anderen. 'Praeses, dit houd ik niet vol. Ik ben dit niet gewend. Alles doet me zeer. Kunnen we niet gewoon weer een tafel en een stoel krijgen, of desnoods een krukje?'. zo vraagt broeder A. De anderen kijken hoopvol naar de praeses. Maar deze zit er in kleermakerszit nog steeds fit en vief bij en wekt de broeders op het nog eens te proberen. Dan verheft zich broeder B uit, intussen, liggende houding. Hij trekt zijn das recht, knoopt zijn jasje dicht en brandt los: 'Praeses, broeders, wat zijn dit voor rare fratsen? Dit is toch niet gepast? We zitten met elkaar als varkens in het gras. Dat kan toch niet? Wie gaat er nu zomaar op de grond zitten? Ja, in de vakantie op de camping. Dan verlaag je je tot zulke gekke dingen. Maar in het leven van iedere dag gedraag je je toch als fatsoenlijke mensen? Praeses, ik wil een stoel. Ik ga niet meer op die vieze grond zitten. Bah!' Verschillende broeders mompelen hun instemming. Een enkeling sputtert wat: 'Nou, nou, zo erg hoeft het nu ook weer niet. Ik wil best op de grond zitten. Daar heb ik niets op tegen. Maar ik ben het niet gewend. Daarom heb ik toch liever ook wel een stoel.' Iedereen is voor herinrichting van de consistorie naar Nederlandse stijl. Terecht. Bij de Dani-bevolking doet men het zo. Even terecht. Men is dat zo gewend. Men vindt daar zelfs dat het zo hoort. Je zou die Dani-mensen eens op stoelen moeten zetten. Ze zouden zich ongemakkelijk voelen. Zij doen het zo. Wij doen het anders. Gekke fratsen? Welnee: Andere gewoonten. Meer niet. Kwestie van cultuur.

welwezen: Dat heeft ieder mens. U, ik, iedereen. Tibetanen voelen zich thuis in Tibet, Nigerianen in Nigeria, en Nederlanders in Nederland: Oost west, thuis best. Thuis voelen wij ons als een vis in het water. Onder mensen van een andere cultuur voelen wij ons als een vis op het droge: Onmogelijk om te leven. Wij voelen ons in het buitenland niet echt op ons gemak. Net zo min als buitenlanders dat bij ons doen. Puur om de reden dat alles anders is dan thuis.

Nu hangt het er maar vanaf hoe wij en zij dat anders zijn van elkaar beoordelen: Alleen maar als 'anders', in objectieve zin? Of vinden wij de ander (en de ander ons) 'maar gek', in subjectieve zin? Bij het laatste beschouwen wij onszelf en de cultuur waarin **wijzelf** leven als norm. Alles wat afwijkt van onze manier **van** leven, onze gewoonten en gebruiken, is dan per definitie 'gek' of 'stom' of zelfs 'ongepast'. Kijken we zo tegen elkaar aan: Ik normaal, de ander abnormaal?

Enkele voorbeelden uit de sfeer van de etiquette (passend gedrag): Wij laten de gastvrouw weten dat het eten ons goed gesmaakt heeft. Dat vinden wij hoffelijk. Anderen laten niets merken om niet beschuldigd te worden van een oneerbaar voorstel of zelfs een huwelijksaanzoek aan het adres van de gastvrouw (Korowai, Irian Jaya).⁵ Wij eten ons bord leeg, om de gastvrouw niet te beledigen. Anderen laten daarom juist een restje eten in het bord liggen (Indonesië). De gastvrouw mocht eens denken, dat zij niet genoeg had gekookt. Wij vinden dat onfatsoenlijk. Zij vinden ons onfatsoenlijk. Wij houden onze schoenen aan, wanneer we bij iemand binnenlopen. Anderen trekken hun schoenen bij de deur uit en verontschuldigen zich voor hun vuile voeten (Korea). Wij vinden dat overdreven. Zij vinden ons onbeschoft. Wij staan met de handen in de zij, anderen buigen voor ons (Japan). Wij vinden dat slaafs, zij vinden ons verwaand. Wie is nu eigenlijk normaal? Het antwoord is meestal: Ik!

Meestal beperken wij ons niet tot een objectieve beoordeling van andere culturen, tot niet meer dan een constatering van hun anders zijn, en in positieve zin acceptatie daarvan, maar wij veroordelen anderen om hun cultureel anders zijn. Wij verwerpen anderen daarom. De mens is ten opzichte van de ander negatief ingesteld. Dat gebeurt al binnen de eigen Nederlandse cultuur, waarin weer allerlei subculturen te onderscheiden zijn (bv. élitewijken tegenover volkswijken in een stad). Bepaalde gebruiken in het eigen gezin worden door anderen al gauw 'gek' gevonden.⁶ Zó klein is ieders wereld. De mens heeft het in zich om zichzelf en zijn eigen stam, zijn eigen **volk** in het middelpunt te plaatsen en tot norm te verheffen. Egocentrisme, tribalisme, ethnocentrisme, nationalisme, het zijn allemaal termen die de superioriteit van eigen ego en eigen volk benadrukken. Het zijn de drijfveren tot veten, oorlog, kolonialisme, imperialisme. Want **wij** zijn normaal. Anderen doen gek, zijn niet goed wijs, zijn primitief, stinken, zijn barbaren. Wij voelen ons ver boven hen verheven. Over anderen maken we moppen, we gebruiken hun volksnaam als scheldwoord. Uiteindelijk zien wij

hen niet als **mensen**.⁷ Om welke reden? Alleen omdat zij anders zijn dan wij. Anders zijn, het maakt samenleven bijna onmogelijk. Want we veroordelen er elkaar om.

Wat is cultuur?

Cultuur wordt nogal eens synoniem geacht met beschaving en ontwikkeling. Onder 'culturele mensen' verstaan we geletterde⁸ mensen; rijke mensen; mensen van hoge komaf; mensen, die concerten bezoeken; mensen, die eten met mes en vork; kortom mensen die er een hoog levenspeil op na houden. Armen en primitieven beschouwen we als cultuurloos of acultureel. Cultuur is echter veel meer dan ontwikkeling. Er bestaan geen cultuurloze volken, net zo min als **taallose** volken (wel: schriftloze volken). Ieder mens maakt deel uit van een bepaalde cultuur.

Cultuur wordt ook nogal eens geminimaliseerd tot de gewoonten van een volk, tot de uiterlijke gebruiken, zoals bv. klederdracht; architectuur; de gewoonte met stokjes te eten, op de grond te zitten, rijst te eten, enz. Maar opnieuw moet worden gezegd: Cultuur is veel meer dan een set van gebruiken of gewoonten.

Dat cultuur veel meer is dan uiterlijk vertoon blijkt, wanneer de 'waarom-vraag' gesteld wordt: Waarom doet men dit zó, en niet anders? Dan blijkt namelijk dat cultuur heel diep zit. Dat allerlei alledaagse gewoonten diepliggende waarden als basis hebben. Alleen, die onderliggende waarden kent men vaak niet meer. Cultuur is vaak onbewust. Wie van U kan zó antwoord geven op de vraag: Waarom bidden wij Nederlanders met gevouwen handen en gesloten ogen (en misschien ook nog met gebogen knieën)? Dat deze gebaren voor onze voorouders, de Germanen, **symbolen** waren van absolute overgave, dat weten we niet meer? Het antwoord zal dan ook vaak stereotiep zijn: 'We hebben het altijd al zo gedaan'. Dat vage antwoord gaat dan op haar beurt weer dienen als het eind van alle tegenpraak: Omdat we het altijd al zo gedaan hebben, moeten we het ook altijd zo blijven doen. Hoewel cultuur altijd in verandering is, verzetten we ons wel vaak tegen veranderingen. Verder: Omdat we de herkomst van bepaalde gewoonten niet (meer) kennen, verklaren we ze al gauw algemeen geldig. Wij vinden bidden met open ogen en met opgeheven handen oneerbiedig en daarom leren we de Irianese christenen aan met gevouwen handen en gesloten ogen te bidden. Zo hoort het immers!

Om nog even terug te komen op het verhaal aan het begin van dit artikel: Achter dat niet op de grond willen zitten van de ambtsdragers zit ook een bepaalde waarde. Br. A vindt het niet meer dan een andere gewoonte. Hij kijkt er objectief tegen aan: Hij wil wel de Dani-methode **overnemen**, maar kan het niet, althans niet meteen. Voor br. A is de achterliggende waarde van het niet op de grond willen zitten vervaagd. Verandering doet pijn, soms letterlijk, maar is best acceptabel. Br. B daarentegen aarzelt niet zware woorden te gebruiken: Rare fratsen, ongepast, onfatsoenlijk, dierengedrag, jezelf verlagen. Hij besluit zijn

tirade met: 'Ik ga niet meer op die vieze grond zitten. Bah!' Voor hem is het niet alleen een kwestie van niet **kún**nen, maar nog meer van niet willen. Waarom niet? Omdat de grond **vies** is. Westerlingen houden er niet van op de grond te zitten of te slapen. Dat is een gedragspatroon dat gebouwd is op de waarde dat de grond onrein is. Evenzo alles wat met de grond in aanraking komt. Wanneer zoon- of dochterlief een snoepje uit de mond op de vloer laat vallen, oppakt en weer in de mond steekt, is mama zeer **upset**: Dat is niet fris! Ook al zou zij een kwartier geleden de vloer nog geboend hebben met het meest aanbevolen reinigingsmiddel van de TV. Je zou eerder het omgekeerde verwachten: Door het snoepje wordt de vloer vies. Maar dat is niet zo. Een snoepje dat op de grond valt wordt daarmee per definitie vuilnis, ook al kun je van de vloer eten. Wij associëren de grond met vuil, modder (vandaar die varkens van br. B), bacteriën en besmettelijke ziekten. Het punt van verschil met bv. Japanners is, dat bij hen de grond buitenshuis wel vuil is, maar binnenshuis niet. De vloer is rein. Bij ons, westerlingen, is er geen drempel tussen de grond buiten en de vloer binnen. Reden waarom wij onze schoenen niet uittrekken bij de deur. Laarzen en klompen weer wel, vreemd genoeg. Geen wonder dat Oosterlingen ons maar een vreemd volkje vinden.

Wat duidelijk geworden zal zijn: Cultuur is een complex begrip. Het is het geheel van menselijke gewoonten, gebruiken, gedragingen dat beantwoordt aan bepaalde onderliggende waarden en regels. En dan nog is er lang niet genoeg gezegd. Hiebert omschrijft cultuur als volgt: 'de min of meer geïntegreerde systemen van ideeën, gevoelens en waarden en de daarmee geassocieerde gedragspatronen en voortbrengselen, die worden gedeeld door een groep van mensen, die organiseren en reguleren wat zij denken, voelen en **doen**'.¹⁰

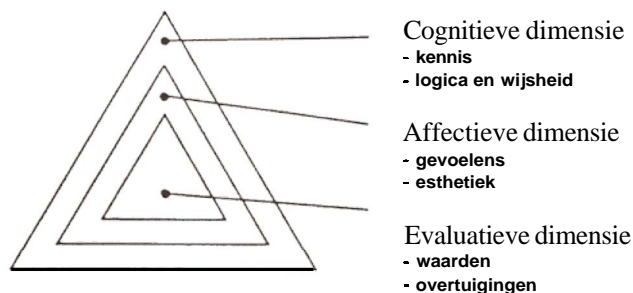
Volgens Hiebert heeft cultuur drie basische dimensies, gerelateerd aan de in de werkdefinitie genoemde ideeën, gevoelens en waarden (zie het schema):

Schema I

a) **een cognitieve dimensie**: Leden van een groep of maatschappij delen bepaalde kennis, die voortdurend wordt overgedragen. Anders zouden communicatie en gemeenschapsleven onmogelijk zijn. Kennis omvat meer dan ervaringen, die in categorieën zijn ondergebracht. Het omvat ook opvattingen, die men heeft of veronderstellingen en voorstellingen, die men zich maakt over waarheid, natuur, leven. De ene cultuur weet dat de regenboog bestaat uit zes basiskleuren, terwijl de andere cultuur weet dat het er twee zijn, op basis van een overeengekomen indeling of **categorisatie**.¹¹

b) **een affectieve dimensie**: Cultuur heeft ook **alles** te maken met de gevoelens die mensen hebben, met hun attitudes, hun noties van schoonheid, smaak, verlangen, hekel, wijze van genieten en van rouw verwerken. De ene cultuur leert de mensen hun emoties te bedwingen, de andere

De drie dimensies van cultuur

(ontleend aan Hiebert)

Schema I.

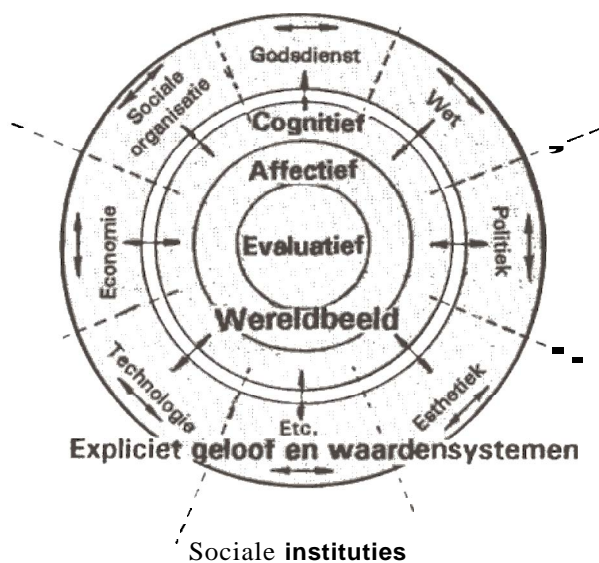
juist het omgekeerde. In de ene cultuur is het een ramp als de één dezelfde jurk draagt als de ander, terwijl in de andere cultuur men alle winkels afreist om toch maar precies dezelfde jurk te vinden.

c) **een evaluatieve dimensie**: Iedere cultuur beschikt over waarden en overtuigingen. Elke cultuur bezit een morele standaard die regels geeft voor goed of fout, waar of vals. Dit waardensysteem bepaalt wat men als waar of niet waar moet accepteren. Voor de ene cultuur is het 'waar' dat malaria veroorzaakt wordt door parasieten, voor de andere is het 'waar' dat dit gebeurt door geesten. In de westerse wereld is liegen 'meer fout' dan het kwetsen van iemands gevoelens; in bv. Indonesia echter zal men om de ander te sparen de waarheid zo nodig wat ombuigen. Daar geef je de antwoorden, die de ander graag wil. Zo heeft elke cultuur haar morele code en haar eigen 'zondenregister': In de ene cultuur is stelen altijd verkeerd, in de andere alleen maar, als je het doet van mensen van je eigen groep (**fam.**, stam).

De volgende kenmerken van cultuur kunnen worden **genoemd**¹²:

- Cultuur hoort bij de mens. Dieren hebben geen cultuur.
- Cultuur is niet individueel, maar collectief bepaald. Het is het leefsysteem van een groep mensen, een samenleving.
- Cultuur is aangeleerd. Over het aangeboren zijn van cultuur of elementen van cultuur verschillen de meningen.
- Cultuur manifesteert zich in gedrag, in producten, geassocieerd aan de achterliggende dimensies en in te delen in bepaalde patronen en categorieën. Bepaald gedrag of een bepaalde bouwstijl kunnen nooit op zichzelf worden beschouwd. Het is onmogelijk een kwestie als de **bruidsprijs** in de kerken op Irian Jaya op zichzelf te behandelen. Wanneer er verandering in gedrag optreedt (moet optreden), dan zijn er dus al be-

Model van world view (wereldbeeld)

(ontleend aan Hiebert)

Schema 2.

paalde waarden veranderd (of dienen die eerst te veranderen).

- Cultuur is een geïntegreerd systeem, dat overigens in haar integratie dagelijks bedreigd wordt. De integratie is nooit volledig. De mens is in ontwikkeling, hij onderzoekt, vindt uit, neemt over; er gebeuren dingen waarop de mens geen greep heeft en die desintegratie tot gevolg hebben (de komst van blanke zendingsmensen in 'ongeopend' gebied, rampen als hongersnood en droogte). Cultuur is daarom ook vaak reactionair.
- Cultuur is dynamisch, altijd in verandering. Er bestaan heel geïsoleerde culturen (ook die zijn niet statisch), maar praktisch altijd vinden er interculturele contacten plaats (vooral in het grensgebied tussen de stammen) en vindt er wederzijds acculturatie plaats. Men beïnvloedt elkaar, men leert van elkaar, men past zich aan elkaar aan. **Sterkere** (bedoeld: hoog ontwikkelde, hoog geïntegreerde, sterk zelfbewuste) culturen hebben daarbij de overhand.

Schema 2

Dit allesomvattende leefsysteem wordt in de culturele antropologie 'world view' genoemd. Ieder volk heeft haar eigen 'wereldbeschouwing' (zie Schema 2). Cultuur is dus niet maar een verzameling gewoonten en gedragingen, maar het is een compleet leefsysteem, waarin alles met alles samenhangt. Verschil in cultuur is verschil in 'world view', in leefsysteem. Ieder mens is 'onderdeel' van zulk een leefsysteem. Het is goed dat van zichzelf te beseffen. Om vervolgens oog te krijgen voor de ander in zijn of haar andere leefsysteem.

H. Venema

¹ Dani: Een massale en invloedrijke bergstam in Centraal Irian Jaya, Indonesia.

² Vgl. het artikel van J.P. de Vries bij het sterven van Koning Boudewijn van België 'Boudewijn, sterk achter de schermen' in het Nederlands Dagblad van 3 aug. 1993.

³ Godfried Bomans schreef hierover een kostelijk verhaal: *Kruimige aardappelen*, in: *Pokkenvrij de lucht in & andere reisverhalen*, Amsterdam 1991³. Aanbevolen.

⁴ Thuis is de vertrouwde omgeving waar iemand zich helemaal op zijn/haar gemak voelt.

⁵ Zie noot 4 bij het eerste artikel.

⁶ 'O, eten jullie 's zondags alleen maar soep en pudding? Wat gek!'

⁷ In Indonesia wordt de term 'memanusiaken' gebruikt voor het beschaven van primitieve volken: 'tot mensen maken'.

⁸ Nog zo'n woord waarvan de betekenis gespecialiseerd is tot 'hoog opgeleid', terwijl het letterlijk betekent 'in staat te lezen en te schrijven'.

⁹ Zie de recente artikelen van G. Riemer 'Het culturele motief in de liturgie' in dit blad, jrg. 68, nrs 32 t/m 34 (mei 1993). Het voorbeeld is afkomstig uit het eerste artikel.

¹⁰ Hiebert, a.w., pag. 30: 'een eenvoudige definitie die we later kunnen bijstellen'. Ik beperk me tot Hiebert. Iedere cultureel antropoloog (en theoloog) definieert cultuur weer anders. In een volgend artikel gaan we nog kijken naar Bijbelse normen van cultuur.

¹¹ Culturen in Irian Jaya als *Kombai* en *Korowai* onderscheiden naar licht of donker: Alles wat donker is noemen zij 'blauw', alles wat licht is 'rood'.

¹² In het raam van enkele artikelen is het onmogelijk een en ander verder uit te werken. Ik verwijs hiervoor naar de literatuur. Hiebert geeft in zijn a.w. een helder exposé. Tegelijk zal duidelijk worden dat de 'cultuur is-uitspraken' in dit artikel niet als absolute stellingen moeten worden opgevat. Cultuur is inderdaad dynamisch. Ook de definiëring ervan.

BOEK- EN KANTOORBOEKHANDEL
Nugteren

Uw boekhandel
voor o.a.:

- catechisatie-uitgaven
- schetsenmateriaal (huwelijks)bijbels
- belijdenisgeschenken
- met getallenkortingen
- en gratis inlegvellen

Singelpassage 11
9401 JB Assen
te! 05920-16190
b.g.g. en 's avonds: 10910

Kunt u ook steeds slechter lezen? Vraag dan De Reformatie op cassette aan bij:

STICHTING BRALECTAH

Mr. Z. ter Steghestraat 7
8331 KG STEENWIJK
Tel. 05210-15946

Na een uitgebreid zomerreces (nodig vanwege de vakantiespreiding) kwam de generale synode op dinsdag 31 augustus weer bijeen in **Ommen**. En al gauw zaten we zo diep in de stof, dat het leek alsof we niet weggeweest waren.

Het eerste agendapunt dat we in hoofdlijnen konden afronden was de *steun aan hulpbehoevende studenten in de theologie*. Een ingewikkelde materie, mede omdat het overheidsbeleid in zake de studiefinanciering zo vaak wijzigt. Ik zal u daarom maar niet vermoeien met veel *dé-tails*. De hoofdzaak is, dat de kerken in art.18 **KO** hebben afgesproken, dat zij zelf de Theologische Universiteit onderhouden als een eigen opleiding tot de dienst des Woords. In het verlengde daarvan zeggen zij in art.19 **KO**, dat de studenten in de theologie, wanneer zij *financiële* hulp nodig hebben, voor *haar* rekening komen. In de praktijk betekent dat, dat studiebeurzen en aanvullende beurzen, die niet aan het rijk terugbetaald hoeven te worden, door de Kamper studenten kunnen worden aanvaard (net als vroeger de kinderbijslag), maar *financieringsvormen* die de student in een ongewenste *schuldverhouding t.o.v.* de overheid brengen worden sterk ontraden. In die lijn werd en wordt door de deputaten gehandeld.

Daarbij echter kregen zij nu ook van de synode de opdracht mee te onderzoeken, of een schuldverhouding op het moment dat de student predikant wordt thans nog als ongewenst beschouwd moet worden. Is het in het algemeen niet normaal dat afgestudeerden met een schuld hun werk beginnen? Deze vraag hangt uiteraard nauw samen met de hoogte van de traktementen van de jonge predikanten in veelal kleinere gemeenten. De kerken hebben altijd gezegd (en er ook voor gezorgd) dat die traktementen niet geschikt waren om er aflossingen van te doen. Een verandering in dat beleid zou juist die kleinere kerken op hogere kosten brengen. Maar verder zitten aan deze materie nog wel zoveel haken en ogen, dat een actuele studie op het werk van de deputaten ad art.19 **KO** gewenst is.

Nog diezelfde avond sneden wij het *stemrecht van de zusters in de gemeente* aan. Ter tafel lag een voorstel met uitgebreide documentatie, dat veel tongen losmaakte. Algemeen was er grote waardering voor de grondigheid, waarmee de commissie te werk was gegaan.

Wanneer de synode tot een besluit hierin gekomen is, hoop ik u een overzicht van de belangrijkste motieven te geven.

Op woensdag 1 september bogen wij ons over het verzoek van de P.S. Zuid-Holland een *studiedeputaatschap voor de eredienst* in te stellen. Na brede discussie besloot de synode aan dit verzoek te voldoen. **Binnen** de kerken is immers de laatste jaren een brede liturgische bezinning

op gang gekomen. Veel plaatselijke *liturgiecommissies* houden zich bezig met tal van aspecten van de eredienst. De PS kon iets laten zien van de vragen en mogelijkheden die daarbij naar voren komen. Bij elkaar voor één kerkeraad te veel en ook voor één ressort, dit zijn zaken die ons gezamenlijk raken en die soms ook een deskundigheid vereisen die niet overal aanwezig is.

Dus een studiedeputaatschap, dat zich gaat bezinnen en vruchten van bezinning gaat inventariseren. Speciale aandacht zal worden gegeven aan de wenselijkheid en mogelijkheid van enige variatie in de orde van dienst en in de liturgische formulieren. Misschien zal het ook mogelijk zijn onze gezangenbundel aan te vullen met liederen die speciaal gemaakt zijn met het oog op het amen van de gemeente, de doop, de openbare *geloofsbelijdenis*, het avondmaal, het huwelijk en het ambt. Bovendien staan er in de Bijbel (behalve in de Psalmen) lofzangen en belijdenisliederen, die ook in de gemeente gezongen zouden kunnen worden. Genoeg te onderzoeken dus.

Maar daarbij kan dit deputaatschap ook het adres zijn, waar de kerken haar ideeën en voorstellen kwijt kunnen. Alles komt dan keurig voorbereid en geordend op de volgende generale synode, nadat het rapport uiteraard tijdig aan de kerken is toegezonden. We zijn benieuwd naar het resultaat.

Donderdag 2 september kwam er, naast een aantal comité-zaken, een interessante vraag aan de orde met betrekking tot het *verkiezen van ambtsdragers*.

De kerkorde zegt daarover in art.20, dat de kerkeraad de gemeente kan laten kiezen uit een dubbel getal. Eventueel kan hij zoveel personen aan de gemeente voorstellen als voor de vervulling van elk ambt nodig zijn. Deze tweede mogelijkheid noemen wij meestal de enkelvoudige kandidaatstelling.

Nu deed de vraag zich voor, hoe een kerkeraad zou moeten handelen wanneer hij wel een dubbel getal wil stellen, maar niet voldoende broeders daarvoor beschikbaar zijn. Stel, er zijn 5 ambtsdragers nodig, maar de kerkeraad komt niet verder dan 8 namen; mag hij dan aan de gemeente ook een *meertal* voorhouden, 5 laten kiezen uit 8?

Dit gaf een brede discussie. Aan de ene kant werd gesteld, dat dit niet kan. De kerkorde wijst de weg: een dubbel getal, en zo niet, dan een enkelvoudige kandidaatstelling. Aan het *meertal* zijn immers ook bezwaren verbonden: de kerkeraad maakt publiek aan de gemeente bekend dat er niet méér broeders geschikt worden geacht dan deze, waaruit de overige hun conclusie kunnen **trekken**. Dat kan negatief werken.

Aan de andere kant werd gesteld, dat de **KO** werd opgesteld in een tijd, waarin onze problematiek nog niet bekend was, namelijk dat er te weinig broeders *gekandi-*

deerd kunnen worden. De huidige situatie is vreemd aan de tekst van art.20. Wel is daarin te lezen, dat het **verkiezen** voorkeur verdient boven het enkelvoudig kandideren, zodat per conclusie ook het **meertal** voorkeur verdient. Uiteindelijk werd in deze tweede zin een uitspraak gedaan.

Wel werd eraan toegevoegd, dat het niet goed is deze uitzondering als een gewone zaak vast te leggen in een plaatselijk verkiezingsreglement. De kerken zullen blijven streven naar het naleven van de kerkorde. Bovendien moet het eigenlijke probleem niet versluierd worden: er moet aan gewerkt worden, dat meer broeders gekandideerd kunnen worden! Volop een zaak van **gemeenteopbouw**, die zich niet laat oplossen door het gladstrijken van kerkrechtelijke rimpels.

Tot zover deze keer. Met nog wel meer zaken werd een begin van **bespreking** gemaakt, maar ik kan ze pas voor u samenvatten wanneer de synode tot een afronding is gekomen.

Wel kan ik u nog vertellen dat als **samenroepende kerk** voor de generale synode **1996** werd aangewezen de **zusterkerk te Berkel en Rodenrijs**, met als secunda de **zusterkerk te Leusden**. We rekenen op een enthousiaste voorbereiding!

B.Luiten

REAGEER
EN
RESERVEER
SNEL!!!

Bungalows als luxe hotels

Verwen-Arrangement

Comfortabele bungalows in het prachtige Twentse landschap

- inclusief ontbijt
- inclusief lunch
- inclusief diner

maandag t/m vrijdag
in de periode van
03-09 tot 15-10-'93
(prijs + 10%)
29-10 tot 20-12-'93
andere data op aanvraag

6 pers. **f 178,-** p.p. 4 pers. **f 210,-** p.p.
2 pers. **f 265,-** p.p.

voor reservering: Weelink's Recreatie Ommen,
De Schammelte 16,7731 BM OMMEN,
Tel. 05291-51885.

Leest u DE REFORMATIE van een ander?

Neem zelf een abonnement voor maar f 45,25 per halfjaar

Vul onderstaande bon in en stuur hem in een open envelop zonder postzegel aan
De Reformatie, Antwoordnummer 10, 4460 VB Goes.

Of bel even: 01100-15591

Ja, ik wil voortaan De Reformatie elke week in mijn brievenbus.

Naam:

Adres:

Postcode:

Woonplaats:

Ik wacht met betalen op uw acceptgirokaart.

HET HOGE BELANG VAN DE PREDIKING

In 1970 aanvaardde dr. C. Trimp het ambt van hoogleraar in de diaconologische vakken met een rede, waarin hij handelde over 'de volmacht tot bediening der verzoening'. In deze rede liet hij reeds zien, hoe de God van de verzoening de prediking **gebruikt** om mensen te doen delen in de vrede van Christus. De prediker treedt namelijk niet op namens de gemeente, maar is gezant van Christus, die het Woord van de verzoening in zijn gemeente doet uitgaan. **Daarin** ligt de volmacht van de **prediking**.

Bij zijn afscheid als hoogleraar heeft Trimp opnieuw aandacht gevraagd voor de prediking. De titel van de bewerkte tekst van het afscheidscollege, die in 1993 het licht zag, luidt **Het leerambt niet verspelen!** Trimp weet van de gevaren, die vanuit moderne homiletische concepten de gereformeerde prediking bedreigen. In zijn afscheidscollege komt hij met kracht op voor het hoge belang van de prediking als bediening van het Woord van God en voor de plaats van het **leerambt** in de zorg voor 'de zielen'.

Trimp voert ons in zijn afscheidscollege eerst terug naar de felle discussie, die **Luther** en **Erasmus** in de jaren 1524-1525 hebben gevoerd. Het ging daarbij om een van de meest beroemde polemieken uit de geschiedenis van de theologie. **Erasmus** had grote twijfels over Luthers preekarbeid en keurde de stelligheid, waarmee Luther zijn boodschap bracht, beslist af. Hoogstens kon de prediking instructies geven over een zedelijk goed leven, maar voor de rest moest zij zeer terughoudend zijn. Veel dingen in de Schrift kunnen wij niet begrijpen. De bijbel is allesbehalve een helder boek.

Erasmus' relativering en reducering van de prediking doet Luther uitroepen: 'Waar blijft intussen het leerambt? Waar de zielen, die ondemcht moeten ontvangen?' Luther begreep heel goed: Wanneer de Schrift een duister boek wordt, dan is dat het einde van de prediking. Tegenover **Erasmus** stelt Luther dan ook de **helderheid** van de Schrift. Zij is een klaar schijnend licht en de **prediking** is de uitstraling van dit licht. Juist deze helderheid van de Schrift maakt de prediking mogelijk.

Ja sterker: in de prediking komt de helderheid van de Schrift tot haar recht! Luther grondt deze overtuiging op de herkomst van de Schrift. God de Heilige Geest is haar Auteur. En deze goddelijke oorsprong is het argument voor haar helderheid. De bijbel is ons gegeven om **verkondigd** te worden. Het is dan ook in de prediking dat de Schrift voor ons straalt. Haar helderheid is niet een objectieve, rustende eigenschap, maar zij is een actie, die van de Schrift uitgaat en waarbij de **prediking** is ingeschakeld.

Zo komt Luther tot zijn loflied op de **prediking**. Daarbij ziet hij de **prediking** als essentieel voor de **omgang** met de levende God. Juist door de prediking wil God de mensen bereiken met de boodschap van rechtvaardiging door geloof alleen. Er wordt niet gepreekt, omdat er nog zoveel opgehelderd moet worden ten aanzien van wat de bijbel zegt. De prediker is niet de deskundige, die de gemeente helpt bij het lezen van de Schrift. Maar de prediker is de gezant, de **gezondene**, die preekt, omdat hij een schitterende boodschap te brengen heeft.

In het tweede deel van zijn verhandeling laat Trimp ons zien, hoe **actueel** de zaken zijn, die Luther tegenover **Erasmus** zo krachtig gesteld heeft. Wie moderne homiletieken leest, moet Luthers vraag herhalen: 'Waar blijft intussen het leerambt?' Trimp adstrueert dit door zich in het bijzonder te confronteren met de homiletische beschouwingen van **G.D.J. Dingemans**. Opnieuw schijnt de Schrift voor velen een duister boek te worden, dat in de weg van de 'interpretatie' voor ons moet gaan spreken. Daarbij ontken men zeer beslist de actuele autoriteit van de Schrift als theopneust Woord van God. De bijbel is een bundel uiteenlopende menselijke (her)interpretaties. Daarin hebben verre voorgelachten ooit hun Godsbeleving met behulp van allerlei stijlmiddelen onder woorden gebracht. De prediking **krijgt** haar plaats in het '**interpretatie-gebeuren**', het moeizame proces, waarin de eigen geloofsbeleving verbonden kan worden aan een bijbeltekst.

Trimp toont aan, hoe hier het **leerambt** verdwijnt en van bediening van het Woord geen sprake meer is. De predikant kan hoogstens vanuit zijn deskundigheid leiding geven aan het eigentijds verstaan van de oude teksten.

Trimp stelt dat dit interpretatie-gebeuren de kenmerken van een **autonome** onderneming vertoont. Het is namelijk niet meer de Schrift, die de interpretatie normeert en stuurt. Deze interpretatie is een modern instrument in handen van de menselijke rede!

De antwoorden, die Luther aan **Erasmus** gaf, blijven actueel, met name wat Luther gezegd heeft over de helderheid van de Schrift en haar uitstraling in de prediking. Juist omdat de zon van het evangelie nog steeds schijnt, is er alle reden geen 'interpreet' van oude teksten te zijn, maar 'verkondiger' van de zeer blijde boodschap.

Trimps verhandeling vormt een waardig afscheidscollege. Er ligt veel studie aan ten grondslag. Het notenmateriaal laat zien hoe breed en diepgaand hij zich heeft georiënteerd. Maar boven het wetenschappelijke gaat mijns inziens het profetische uit. Wij horen hoe Trimp bij zijn afscheid de wacht bij de preekstoel betreft, een plaats, die juist vandaag de aanval te verduren heeft, en de predikers van het evangelie bemoedigt. Juist bij zijn afscheid heeft Trimp willen aansporen toch te **volharden** in de verkondiging.

A.N. Hendriks

N.a.v.: C. Trimp, *Het leerambt niet verspelen! De uitstraling van de Schrift in de bediening van het Woord*, *Kamper Bijdragen XXXII*, Barneveld (1993).

Is 'klein rechts' conservatief?

Onder de titel 'Hoe rechts is klein-rechts?', schrijft *Her-vormd Weekblad* van 21 augustus over de achterban van klein-rechts die er anders uitziet dan meestal wordt gedacht. Wat blijft er van het conservatieve beeld over? Dit artikel spitst zich met name toe op de discussies over de plaats van de vrouw in de SGP. Maar ter kennisname geven we een deel **aan** onze lezers door.

Het beeld dat van klein-rechts bestaat, dient drastisch te worden bijgesteld. Uit een onlangs door de mediasocioloog Peter Hofstede gehouden onderzoek voor de Nederlandse stichting voor statistiek blijkt, dat de achterban van SGP, GPV en RPF niet alleen toleranter is, maar ook genuanceerder denkt dan die van de PvdA.

Hofstede stelt dat na de instorting van het wereldcommunisme een 'dogmatisme-schaal' de 'harts slag' van onze tijd beter registreert dan de klassieke indeling links-rechts. Wat vroeger 'rechts' werd genoemd, omschrijft hij nu als 'relatief ongenuanceerd'; wat 'links' heette, is nu 'relatief genuanceerd'. Zijn schaal loopt van 'hoho' aan de ongenuanceerde kant naar 'haha' aan de genuanceerde kant. Bij wijze van 'representatieve steekproef' legde hij een aantal Nederlanders acht stellingen voor:

er zijn twee soorten mensen: sterken en zwakken;
nu de grote politieke idealen zijn verdwenen, worden we in hoofdzaak nog slechts geregeerd door zakkenvullers;
wat we in de eerste plaats nodig hebben, is een paar eerlijke en moedige politici, in wie het volk vertrouwen kan stellen;
jongeren moeten gewoon weer terug naar een baas om een vak te leren;

door de hoge geboortecijfers onder allochtonen ziet het er voor de toekomst van Nederland donker uit;
de politie kan tegen misdadigers niet hard genoeg optreden;
het belangrijkste wapen tegen aids is niet het condoom, maar de monogame relatie tussen twee mensen;
de dagelijkse overdosis tv-amusement gecombineerd met soft-porno kweekt een generatie van slapjanussen.

Wie het met deze beweringen eens is, scoort hoog op de **hoho**-schaal, wie het er mee oneens is, scoort goed op de **haha**-schaal.

Monsterverbond

De deelnemers die CDA of VVD stemmen, hebben in hun antwoorden relatief veel **hoho** (resp. 48 en 49 procent) en weinig **haha** (35 en 31 procent); hun partijen zouden 'een tamelijk ongenuanceerd monsterverbond' vormen, merkt Hofstede op. D66- en Groen Links-stemmers scoren weinig **hoho** (resp. 19 en 10 procent) en veel **haha** (61 en 76 procent). De PvdA, vroeger het sterke bolwerk van links en kampioen van de democratie, scoort op de schaal van tolerantie en nuanceren het slechtst: de hoogste **hoho**, 50 procent zit bij de sociaal-democraten, tegen 32 procent **haha** (Hofstede: 'Werd de PvdA onder de bijnaam 'de Rode Kerk' niet ooit met Rome vergeleken?'). De achterban van klein-rechts komt onder de reactionaire groeperingen in het politieke spectrum nog het meest genuanceerd voor de dag: 42 procent denkt ongenuanceerd-dogmatisch, 30 procent houdt er genuanceerde denkbeelden op na.

Hofstede: 'Het is voor kleine partijen uiteraard makkelijker zich onafhankelijk op te stellen omdat ze nu eenmaal niet behoren tot

de hoofdstroom in de politiek. Maar het is toch wel opvallend, dat bij klein-rechts soepeler en minder volgzaam wordt nagedacht over maatschappelijke verschijnselen dan bij de grote partijen. Ik concludeer dat men er veel meer probleemgericht te werk gaat dan bij de meeste andere partijen'. 'Vergeet niet', zegt hij, 'dat de beste kamerleden vaak bij klein-rechts zijn te vinden.'

Gistingsproces

Dus dat beeld van klein-rechts als een club van star volgens de leer handelende rechtse diehards klopt niet?

'Nee, het wordt tijd dat dat beeld wordt bijgesteld. Er is daar de afgelopen tijd wel degelijk een gistingsproces geweest; de discussie in de SGP over het lidmaatschap van vrouwen is daar weer eens een symptoom van. Ik merk dat ook in het **platte-landsdorp** waar ik woon: de achterban van die kleine christelijke partijtjes bestaat voor een groot deel uit hoogontwikkelde vrouwen die nauwelijks op de voorgrond treden omdat ze nu eenmaal vinden dat hun gezinnen onder leiding van hun mannen moeten staan. Maar ze oefenen wel degelijk invloed uit. Tja, wat wil je ook: je kunt toch beter een eminentie op de achtergrond zijn dan dat je voorop de barricade staat maar er niet meer bij hoort als puntje bij paaltje komt.'

De godsdienstsocioloog Gerard Dekker: 'De periode dat klein-rechts werd beschouwd als een club van mensen die achterlopen bij de rest van Nederland "en bij de volgende generaties loopt het vanzelf wel op z'n eind" ligt achter ons. Het is een groep die juist steeds zelfbewuster optreedt.' Goed, er zijn 'haarscheurtjes' in het gesloten bolwerk dat bijvoorbeeld de **vrijgemaakt-gereformeerden** ooit vormden. 'Maar er is in het GPV nu wel een discussie over de vraag of vrijgemaakten niet toch lid van de SGP kunnen zijn en of ook niet-vrijgemaakte **journalisten** bij het *Nederlands Dagblad* kunnen werken. De moderne samenleving klopt daar ook aan de deur. Je ziet dat vooral jongeren er **ruimere** opvattingen **krijgen** over de aloude **kledingvoorschriften** en het kijken naar televisie'.

Maar tegelijk, zegt Dekker, zie je in de reformatorische **kringen** als een reactie op de modernisering een '**minizuil**' ontstaan: de samenleving wordt **sommigen te** modem, met al die discussies rond euthanasie, abortus, homofilie, gelijke behandeling. De laatste tien jaar hebben we die zuil alleen maar sterker zien worden. Er zijn tal van 'eigen' verenigingen opgericht; onlangs werd zelfs een eigen 'Riagg' in het leven geroepen. Met name in de RPF, een beweging voortgekomen uit bezorgde **ex-antirevolutionairen**, is de vraag aan de orde hoe men zich tegen de **modernisering** kan wapenen.

Een andere verandering in de klein-rechtse **kring** is volgens Dekker de 'kleine oecumene', de samenwerking tussen de verschillende stromingen, vooral die tussen christelijk-gereformeerden en vrijgemaakten. Het gesprek daarover vlot nog niet erg, maar tien jaar geleden was samenwerking tussen beiden nog onmogelijk. Dat zit hem in het feit dat veel jongeren loskomen van de eigen groepering en 'vitaal' genoeg zijn om samen te werken, zegt hij.

Exhibitionistische cultuur

In *De Wekker* van 27 augustus schrijft dr. W. van 't Spijker in zijn rubriek 'Marginaal?' over het aanstootgevende beeld van een naakte man vlak voor de ingang van de

Koepelkerk te Arnhem. Inmiddels wist de pers te melden dat hierop vernielingen zijn aangericht met het opschrift 'goddeloos'. Dit laten we nu maar rusten, want het gaat om het verschijnsel van de zogenaamde moderne kunst in het algemeen. Ik citeer:

Kerk en cultuur

Ten einde de mensen te laten zien waar het lieve belastinggeld blijft, organiseert Arnhem een tentoonstelling. Hier en daar een beeld in de stad en een kunstprodukt voor een kerkgebouw. In plaats dat de kerk blij is dat de wethouders zo veel belangstelling voor haar aan de dag legt, protesteert de kerkeraad. Dat lijkt vreselijk on dankbaar. Het geeft ook blijk van weinig inzicht in het wezen van de cultuur. Ik weet niet of er in een ander jaargetijde mogelijk minder aandacht van de media voor deze moeilijke kwestie zou zijn. Komkommertijd zegt men, alle nieuws is welkom. En zo kon men 's morgens om half acht gewekt worden door radio Gelderland, met een interview over het beeld van de naakte man voor de kerk in Arnhem. En men kon het in *Trouw* ook werkelijk zien, dit beeld, in een glazen kast. Als het geen beeld was zou men hem een exhibitionist noemen en de man naar het politiebureau brengen. Maar het is kunst. Dan liggen de dingen helemaal anders. Het is onbegrijpelijk dat een kerk aanstoot neemt. Maar ja, het is een vrijgemaakte kerk. In die zin ligt een hele verklaring voor de pers: het is een vrijgemaakte kerk. Daar kan men een a-culturele houding verwachten. Dat er wellicht honderden meisjes en vrouwen zijn, die langs dat beeld lopen en een psychische schok krijgen, omdat het juist voor hen verschrikkelijke herinneringen oproept uit hun verleden, dat zegt niets. Dat er een kerk is die zich er aan stoot, dat zegt alles over die kerk. Zo meent althans de pers en verkondigen de media.

Engelse ziekte

Een hearing werd georganiseerd in Arnhem. De directrice van het museum komt uit Engeland. Daar hebben ze verstand van kunst. Vandaar dat Arnhem het daar gezocht heeft. De directrice, of moet ik zeggen die directeur, of zal ik zeggen om niemand te discrimineren dat mens? In ieder geval zij verklaarde op hoge toon in het Engels aan het publiek, wat de wethouder reeds eerder had gezegd, in functie optredend in een college over cultuur: in de oudheid treft men ook veel naakt aan. Wie doet daar moeilijk over? Een cultuur laat zich alleen genieten wanneer men er een oog voor heeft. Ja, dat had die wethouder ook. Men moet dat beeld ook niet in één keer bekijken, meende zij. Men moet het ontdekken door het op zich te laten inwerken. Men doet wat voor de cultuur. De bijbel spreekt ook over beelden, waarmee de dienaressen van de afgod lichamelijke hoerrij bedreven. Daarvan heeft die wethoudster geen weet. Dat was ook cultuur. Van God vervloekt. Daar moest ik aan denken. Ik begrijp niet goed, dat de kerken in Arnhem die vrijgemaakte kerk alleen voor het protest laten opdraaien. Wie moeten zich eigenlijk schamen? Maar ja, dat woord staat niet in het woordenboek van de hedendaagse cultuur, die op kosten van de belastingbetaler wordt geëxhibiteerd.

W.G. de Vries

Beroepen te Pretoria (wijk oost), Zuid-Afrika: ds. A. Boersma te Mussel.

Beroepbaar: J. van der Wal, De Stag 32, 8251 OW Dronten, tel. (03210) 18624; door de classis Hattem: drs. J. v.d. Wal, De Stag 32, 8251 OW Dronten, a (05903) 1916.

JUBILEUM

Deze maand is het vijftig jaar geleden dat ds. S.S. Cnossen, em.-pred. van de **Geref.** Kerk te Mariënborg, in het ambt werd bevestigd te Blokzijl, waar hij in 1945 de Vrijmaking meemaakte.

Ds. Cnossen werd op 3 sept. 1918 te Broeksterwoude geboren. Hij bezocht de HBS in Hoozevee en studeerde aan de Theol. Universiteit te Kampen. Vanaf 1946 diende hij te **Blokzijl i.c.m.** Zwartsluis. Daarna te Drachten (1947); Enumatil 1954; Grand Rapids, U.S.A., 1957; Groningen-O. 1962; **Alkmaar** en Broek op Langendijk 1968; Spakenburg-N. 1972. In 1978 vertrok hij naar **Mariënborg** waar hij in 1985 met emeritaat ging. Van 1969 tot 1972 was hij curator van de Theologische Universiteit. Ds. Cnossen woont in Drachten.

PERSBERICHT

De St. Vrienden van het **Geref.** Psych. Ziekenhuis, Bosch en Duin start in okt. een landelijke fondswervingsactie voor de opleiding psychiaters. Via advertenties in ND en RD, wervingsfolders en affiches hoopt de St. Vrienden van het GPZ een bedrag van f 600.000,- te werven voor het GPZ.

Het GPZ is een algemeen psychiatrisch ziekenhuis en heeft een **geref.** identiteit, waarbij Gods Woord centraal staat. Het GPZ voorziet in een behoefte, gezien de lange wachtlijsten voor behandeling. Capaciteitsuitbreiding is dan ook dringend gewenst.

In Nederland is een schrijnend tekort aan psychiaters, dus ook binnen het GPZ. Het GPZ wil daarom artsen uit eigen **kring** opleiden tot psychiater. Het GPZ heeft geen eigen opleidingsplaatsen. GPZ-psychiaters worden daarom in andere instellingen opgeleid. De opleiding van één psychiater kost f 100.000,- per jaar, wat de overheid niet bekostigt. Het GPZ bekostigt **drie** van de vier en half **opleidingsjaren**, die onevenredig zwaar op het totaalbudget drukken.

De fondswervingsactie van de St. Vrienden van het GPZ heeft primair ten doel om zes ton bijeen te brengen. Giften zijn dan ook van **harte** welkom: **gironr.** 23 86 223 t.n.v. St. Vrienden van het GPZ, Bilthoven. Inlichtingen: Dhr. H. van **Vuuren**, a (03404) 32114.

ADRESWIJZIGINGEN E.D.

Deventer * **Penningmeester:** A.P. Knol, Kortelingstraat 21, 7412 JK, a (05700) 49127 (pag. 73).

Nieuwegein * **Diaconie:** J.J. de Jonge, Iepstraat, 12, 3434 AS, a (03402) 63023; **Evang. comm.:** C.M. de Jong, Graaf Ottolaan 16, 3434 SW, a (03402) 62257; **Onderwijs:** A. de Ruiters, Gerbensgaarde 11, 3436 RD, a (03402) 62257 (pag. 112).